

บทที่ 2

เอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การตั้งถิ่นฐานและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเหตุปัจจัยที่ทำให้กลุ่มชาวฮกเกี้ยนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการและวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยน ดังนั้น การศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้สามารถประมวลสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

- 2.1 เอกสารที่เกี่ยวกับชาวฮกเกี้ยน
 - 2.1.1 ชื่อเรียกของชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยน
 - 2.1.2 ประวัติศาสตร์การอพยพมายังประเทศไทยของชาวฮกเกี้ยน : กรณีศึกษาจากเอกสารจีน
 - 2.1.3 เส้นทางการอพยพของชาวฮกเกี้ยนมายังประเทศไทย
 - 2.1.4 ภาษาและวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยน
- 2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์
- 2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับประวัติชีวิต
- 2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์วรรณา
- 2.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน
 - 2.5.1 ความหมายของการตั้งถิ่นฐาน
 - 2.5.2 รูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน
 - 2.5.3 แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน
- 2.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม
 - 2.6.1 ความหมายของวัฒนธรรม
 - 2.6.2 ประเภทของวัฒนธรรม
 - 2.6.3 ความสำคัญของวัฒนธรรม
 - 2.6.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
 - 2.6.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรม
 - 2.6.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน

2.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีน และกลุ่มชนต่าง ๆ

2.7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

2.1 เอกสารที่เกี่ยวกับชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยน

2.1.1 ชื่อเรียกของชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยน

คนที่พูดภาษาฮกเกี้ยนและอพยพออกจากมณฑลฮกเกี้ยนของประเทศจีนนั้น คนทั่วไปมักจะเรียกกลุ่มคนเหล่านี้เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน ถ้าชาวจีนฮกเกี้ยนเกิดในต่างแดน ชื่อเรียกของชาวจีนฮกเกี้ยนเหล่านี้จะต่างกับชาวฮกเกี้ยนที่เกิดในประเทศจีน ดังที่ ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ (2543 : 5) กล่าวว่าชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนคือฮกเกี้ยนที่เกิดจากพ่อที่อพยพมาจากประเทศจีนและแต่งงานกับแม่ชาวไทยพื้นเมือง หรือลูกชาวจีนฮกเกี้ยนที่เกิดในประเทศไทย ลูกที่เกิดต่างแดนที่ไม่ใช่แผ่นดินจีนจะเรียกกันว่า ฮกเกี้ยนบ๊าบ้า

สอดคล้องกับที่นักวิชาการบางคนให้ความหมายของลูกหลานจีนฮกเกี้ยนที่เกิดต่างแดนด้วย เช่น สุคารา สุจฉายา และคณะ. (2542 : 140) กล่าวว่า สายเลือดใหม่ที่เกิดขึ้นของชาวฮกเกี้ยนกับหญิงมาเลย์นั้น หากเป็นลูกชายได้รับการเรียกขานว่า “บ๊าบ้า” หรือ “บ๊าบ้า” ส่วนลูกผู้หญิงเรียกว่า “ยองยา” หรือ “โนนยา” แต่ในชุมชนบางน้ำผึ้ง ลูกหลานจีนฮกเกี้ยนส่วนใหญ่มักจะเรียกตนเองว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยน (สุธาสิณี ชัยเชื่อนันท์. 24 กรกฎาคม 2554 : สัมภาษณ์)

2.1.2 ประวัติศาสตร์การอพยพมายังประเทศไทยของชาวจีนฮกเกี้ยน : กรณีศึกษาจากเอกสารจีน

ก่อนสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-2187) มีเอกสารจีนได้บันทึกถึงชาวจีนฮกเกี้ยนที่อพยพไปต่างประเทศแล้ว แต่ยังไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนซึ่งให้เห็นว่ามีชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในเสียนหลอ (ชื่อเรียกของประเทศสยามหรือไทยที่ปรากฏในเอกสารจีนโบราณ) ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเอกสารจีนที่ระบุว่า มีชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพมาประเทศไทยตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงจนถึง พ.ศ. 2492 ซึ่งแบ่งช่วงเวลานี้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ สมัยราชวงศ์หมิง สมัยราชวงศ์ชิง และช่วงเวลา พ.ศ. 2454-2492

(1) การอพยพมายังสยามของชาวจีนฮกเกี้ยนในสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-2187)

ในสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้น ราชสำนักจีนมีนโยบายการปิดน่านน้ำทางทะเล และห้ามชาวจีนเดินเรือไปทำการค้าที่ต่างประเทศ เพื่อหลีกเลี่ยงโจรสลัดที่คอยดักปล้นทรัพย์สินของคนเดินทางและป้องกันกลุ่มกบฏอื่น ๆ ที่อยู่นอกประเทศ ฉะนั้น “ข้อป้อซือ” หรือหน่วยงานราชการที่ดูแลการค้าระหว่างประเทศในเมืองฉวนโจวและเมืองท่าอื่น ๆ จึงถูกยกเลิกไป นโยบายห้ามชาวจีนเดินทางไปต่างแดนก็เป็นเหตุปัจจัยอีกประการที่ทำให้จำนวนการอพยพของชาวจีนฮกเกี้ยนลดน้อยลงในยุคนี้ ต่อมาในสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อ (พ.ศ. 1946-1967) เจิ้งเหอ (ซานเปากง) ประสบความสำเร็จอย่างมากในการนำกองเรือของราชวงศ์หมิงไปเยือนประเทศต่าง ๆ ทำให้กษัตริย์หย่งเล่อทรงมองเห็นความสำคัญของการค้าขายระหว่างประเทศ พระองค์จึงส่งเสริมนโยบายการค้าระหว่างประเทศให้มากขึ้น นโยบายห้ามชาวจีนเดินทางไปต่างแดนจึงไม่เข้มงวดเหมือนเมื่อก่อน นอกจากนี้ การที่เจิ้งเหอไปเยือนประเทศซีหยาง (มหาสมุทรด้านตะวันตก) นั้นยังมีอิทธิพลต่อการอพยพออกนอกประเทศของชาวจีนฮกเกี้ยนด้วย ดังที่นักวิชาการของมหาวิทยาลัยหมินเจียงของมณฑลฮกเกี้ยน Risheng Chen (พ.ศ. 2547) ได้เขียนบทความ “The Relationship Between Zhenghe’s Voyages to Western Ocean and the Emigration of Fujianese” โดยสรุปว่าการเดินเรือของเจิ้งเหอมีอิทธิพลต่อการอพยพของชาวจีนฮกเกี้ยนถึง 3 ประการ ได้แก่

1. การเดินเรือของเจิ้งเหอได้บุกเบิกเส้นทางคมนาคมทางทะเลและสภาพการเมืองภายในประเทศที่สงบสุขทำให้ชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพไปทำการค้าที่ต่างแดนมากขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลกลางก็ส่งเสริมนโยบายการค้าระหว่างประเทศด้วย
2. การเดินเรือของเจิ้งเหอทำให้ชาวจีนฮกเกี้ยนสามารถเปิดโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับต่างประเทศได้กว้างขวางขึ้น เนื่องจากมีชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนได้ติดตามเจิ้งเหอไปเยือนประเทศต่าง ๆ และตั้งถิ่นฐานตามทีนั้น ๆ ทำให้เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นเครือข่ายการอพยพ - การตั้งถิ่นฐานในเวลาต่อมา
3. การเดินเรือของเจิ้งเหอทำให้ราชวงศ์หมิงกับต่างประเทศได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันเท่ากับเป็นการเปิดทางให้ชาวจีนฮกเกี้ยนมีโอกาสอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่ประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น

ข้อความเหล่านี้แสดงว่า กองเรือของเจิ้งเหอมีอิทธิพลต่อชาวจีนฮกเกี้ยนที่อพยพมาประเทศไทยในช่วงเวลาต่อมา เพราะเจิ้งเหอนำกองเรือไปจอดที่ท่าเรือฉางเล่อ ซึ่งเป็นท่าเรือที่ยิ่งใหญ่และเจริญต่อเนื่องตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง ประกอบกับชาวจีนฮกเกี้ยนมีฝีมือในการสร้างเรือลำใหญ่ที่เหมาะสมกับการเดินทางไกล รวมทั้งมีทักษะการเดินทางเรือขนาดใหญ่ ท่าเรือที่อยู่ในมณฑลฮกเกี้ยนนั้นมีคุณสมบัติที่สำคัญต่อการอพยพออกนอกประเทศของชาวจีนฮกเกี้ยน

ในหนังสือประวัติศาสตร์ของประเทศจีนได้บันทึกถึงชาวจีนฮกเกี้ยนที่ติดตามเจิ้งเหอออกเดินทาง ดังที่ หนังสือ หวงลี่ เหอพูว์ มีบันทึกไว้ว่า “ในรัชสมัยกษัตริย์หย่งเล่อ เจิ้งเหอเดินทางมายังเมืองฉางเล่อและสร้างเรือลำใหญ่เพื่อออกเดินทางไปซีหยาง (มหาสมุทรด้านตะวันตก) ผู้ร่วมเดินทางในครั้งนั้น มีชาวจีนฮกเกี้ยนคนหนึ่งชื่อว่า หลี่ซันหรือหวงซัน ได้รับตำแหน่งเสี่ยวเว่ย (นายทหารระดับนายพัน) ต่อมาได้เลื่อนตำแหน่งเป็นนายพลเนื่องจากมีคุณงามความดีในการเดินทางไปซีหยาง ภายใต้คำแนะนำของชาวฮกเกี้ยนคนนี้ มีชาวจีนฮกเกี้ยนมากมายมารับจ้างเป็นกะลาสีเรือและติดตามกองเรือเจิ้งเหอไปเยือนต่างประเทศด้วย” (Shengbao Han. 2547 : Online) จากบันทึกนี้สะท้อนให้เห็นว่ากองเรือเจิ้งเหอเคยจอดในท่าเรือฉางเล่อของมณฑลฮกเกี้ยนและรับชาวจีนฮกเกี้ยนมาเป็นกะลาสีเรือ ชาวจีนฮกเกี้ยนเหล่านี้ได้ติดตามเจิ้งเหอไปถึงประเทศต่าง ๆ เช่น ไทย เวียดนาม อินโดนีเซียและมาเลเซีย เป็นต้น คนจีนได้ติดตามกองเรือเจิ้งเหอไปเยือนประเทศไทย อาจจะทำให้ชาวจีนฮกเกี้ยนสามารถเปิดโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับดินแดนสยามได้อย่างดี ข้อความจากพงศาวดารฮกเกี้ยนเล่มอุจวินจื่อ บันทึกว่า “เมื่อกองเรือของเจิ้งเหอกลับมาจากประเทศซีหยาง (มหาสมุทรด้านตะวันตก) ร่วมเดินทางบางคนที่เป็ชาวจีนฮกเกี้ยนนั้นได้เลื่อนตำแหน่ง บางคนได้รับความดีความชอบในขั้นต่าง ๆ (Shengbao Han. 2547 : Online) มีหลักฐานชื่อและนามสกุลของชาวจีนฮกเกี้ยนปรากฏในพงศาวดารฮกเกี้ยนอย่างชัดเจน

ชาวจีนฮกเกี้ยนที่เป็นบุคคลสำคัญในกองเรือเจิ้งเหอนั้น มีหลาย ๆ คน เช่น “นายผู่เหอหรือนายเต็งฮุย นายหลินกุ้นเหอ นายหลิวซิง นายหวางทงเป่า นายเหยียนกวน นายฉินเหลียนเซิง นายหลิวเมิ่งฝู นายไป่เป็นเถาและนายหวางจิงหง เป็นต้น ส่วนนายหวางจิงหง เป็นชาวภาคใต้ของมณฑลฮกเกี้ยนและเป็นบุคคลที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเทคนิคการเดินทางเรือ ในการเดินเรือไปซีหยางครั้งที่ 7 เจิ้งเหอเสียชีวิตในระหว่างเดินทางกลับประเทศจีน นายหวางจิงหงสามารถทำหน้าที่แทนเจิ้งเหอและประสบความสำเร็จในการนำกองเรือกลับประเทศจีนอย่างปลอดภัย” (Yijuan Wu และ Mingzhen Huang. 2551 : Online) จากข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชาวจีนฮกเกี้ยนได้สร้างคุณูปการต่อการเดินเรือของเจิ้งเหอและได้บุกเบิกเส้นทางไปสู่ประเทศไทย ในช่วงเวลาต่อมา ชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนได้เดินทางไปค้าขายและอพยพไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนสยามตามเส้นทางที่ค้นร่นก่อนบุกเบิกไว้

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไทยในสมัยราชวงศ์หมิงนั้น ราชสำนักจีนได้จัดส่งคณะทูตไปเยือนประเทศไทย (สมัยอยุธยา) หลายครั้ง ฝ่ายไทยก็ได้ส่งคณะทูตไปเยือนประเทศจีนเช่นเดียวกัน “ตามสถิติที่ไม่สมบูรณ์ระบุว่า ระหว่าง พ.ศ. 1913-2025 ราชสำนักจีนส่งคณะทูตไปเสียนหลอ (ประเทศไทย) 22 ครั้ง ระหว่าง พ.ศ. 1914-2186 เสียนหลอได้ส่งคณะทูตไปเยือนประเทศจีน 114 ครั้ง” (Dingbang Yu และ Shuseng Chen. 2552 : 29)

สายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสองประเทศนี้ทำให้ชาวจีนได้มีโอกาสเดินทางมาประเทศไทยเพื่อประกอบอาชีพค้าขาย ชาวจีนที่อพยพเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในสมัยราชวงศ์หมิงนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนแต้จิ๋วและชาวจีนฮกเกี้ยน จำนวนประชากรของชาวจีนนับวันมากยิ่งขึ้นจนทำให้ประเทศไทยเกิด China Town ในสมัยอยุธยา ดังที่ หนังสือไห่อวี่ของสมัยราชวงศ์หมิงกล่าวว่า “เลียนหล่อมี “ไห่เจีย” เป็นเขตที่อยู่อาศัยของชาวจีนทั่วไป” (Qiyuan Li. ม.ป.ป. : ออนไลน์) การออกเสียงคำว่า ไหน่เจีย นี้คล้ายกับคำว่า ไน่ไ่ ที่ปรากฏในหนังสือ คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม : เอกสารจากหอหลวง ซึ่งบันทึกไว้ว่า “ชื่อตลาดประดู่จีน 1 ถนนย่านไน่ไ่เชิงตะกานประดู่จีนไปถึงเชิงตะกานประดู่ไน่ไ่เป็นตลาดใหญ่ มีตึกกวางร้านจีนตั้งตึกทั้งสองฟากถนนหลวงจีนไทยนั่งร้านขายของสรรพสิ่งของ เครื่องสำเภา เครื่องทองเหลืองทองขาว กระเบื้องถ้วยโถขาม แพรสีต่างอย่างจีน แลไหมศรีต่าง ๆ เครื่องมือเหล็กแลสรรพเครื่องมาแต่เมืองจีนมีครบ มีของรับประทานเป็นอาหารแลผลไม้มาแต่เมืองจีนวางรายในร้านขายที่ท้องตลาด มีของสดขายเข้าเย็นสุกร เปดไ่ไ่ ปลาทะเล แลปลาน้ำจืด ปูหอยต่าง ๆ หลายอย่างพันเป็นตลาดใหญ่ยวดยิ่งในกรุง ชื่อตลาดท้ายพระนครอยู่ย่านไน่ไ่”* (วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. 2534 : 13) เอกสารจากหอหลวงนี้แสดงว่า ย่านไน่ไ่เป็นพื้นที่ที่มีชาวจีนมาอาศัยอยู่และชาวจีนนำสินค้าจากประเทศจีนมาจำหน่ายในกรุงศรีอยุธยา ย่านไน่ไ่นี้อาจจะเป็นพื้นที่ “ไห่เจีย” ที่ปรากฏในเอกสารจีน เพียงแต่การออกเสียงเพี้ยนไปบ้าง

ส่วนหนังสือ “เสียดังตงฝางเหยียนชื่อจู้ผู้” ของอำเภออันห้ามณฑลฮกเกี้ยน ได้บันทึกชื่อชาวจีนฮกเกี้ยนที่ถึงชีวิตไว้บนผืนแผ่นดินไทย เช่น นายเหยียนฉือย่ง นายเหยียนเฉินฉี นายเหยียนเสียนเหลียง นายเหยียนเฉินหลี่ และนายเหยียนช่าน ล้วนเสียชีวิตที่เสียนหลอ (Qiyuan Li. ม.ป.ป. : ออนไลน์) ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่ามีชาวจีนฮกเกี้ยนเข้ามาทำการค้าหรืออพยพเข้ามาตั้งรกรากที่ประเทศไทยในสมัยราชวงศ์หมิงแล้ว ลูกหลานของบุคคลเหล่านี้ก็อาจจะยังตั้งถิ่นฐานและตั้งครอบครัวสืบเชื้อสายในประเทศไทยจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

(2) การอพยพมาดินแดนสยามของชาวจีนฮกเกี้ยนในสมัยราชวงศ์ชิง (พ.ศ. 2119-2454)

ในสมัยราชวงศ์ชิงตอนต้น ราชสำนักแมนจูมีนโยบายห้ามชาวจีนอพยพออกไปต่างแดนอย่างเข้มงวดเช่นเดียวกัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2227 ราชสำนักแมนจูได้ยกเลิกคำสั่งบางประการที่ห้ามชาวจีนออกทะเลไปต่างประเทศและตั้งด่านศุลกากรที่เมืองเซี่ยเหมินของมณฑลฮกเกี้ยน นโยบายห้ามชาวจีนไปต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้ชาวจีนฮกเกี้ยนสามารถเดินทางไปทำการค้าขายต่างถิ่นได้ โดยเฉพาะการเดินทางไปประเทศไทย ชาวจีนฮกเกี้ยนที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานใน

* สะกดตามต้นฉบับเดิม

ประเทศไทยนั้น มีบางคนได้รับราชการไทย เช่น ในรัชสมัยจักรพรรดิคังซี (พ.ศ. 2204-2265) พระมหากษัตริย์ไทย (สมัยอยุธยา) โปรดเกล้าฯ ให้นำนายหิงยั้งเคอและนายชิงฉวนโหย่วนำคณะทูตไปเยือนประเทศจีน เมื่อทั้ง 2 คนนี้เสียชีวิต ลูกหลานก็นำศพไปฝังอยู่พื้นที่ที่ชื่อว่า “โหนเจีย” ของกรุงศรีอยุธยา (Weiya Pan. 2554 : Online) ต่อมา ชาวจีนฮกเกี้ยนที่รับราชการไทยในสมัยราชวงศ์ชิงยังมีอีกหลายคน เช่น นายหวูหยาง นายคอซิมบี๊ ณ ระนอง ชื่อของบุคคลเหล่านี้ได้ปรากฏในเอกสารจีนฮกเกี้ยนเช่นกัน

นอกจากรับราชการของไทยแล้ว บางคนยังเดินทางไปค้าขายที่ประเทศไทยด้วย หนังสือ “เงินซื้อผู้” ของเมืองจี้เจียงได้บันทึกไว้ว่า “ยี่นเหว่ย (ชื่อบุคคล) เกิด พ.ศ. 2221 เสียชีวิตในปีพ.ศ. 2261 เคยไปทำการค้าที่เสียนหลอ (ประเทศไทย)” (Citonghua. 2552 : ออนไลน์) ในสมัยเดียวกัน ชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนอาจจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่ประเทศไทย เช่น ในหนังสือ “เซี่ยชื่อเจียงเฉิง” ของอำเภอห่ายเฉิงมณฑลฮกเกี้ยนบันทึกว่า “นายเซี่ยเหลียนเซิง เกิด พ.ศ. 2248 เสียชีวิต พ.ศ. 2283 และมีพิธีฝังศพอยู่ที่เสียนหลอ” (สำนักงานที่ปรึกษาการเมืองของนครจิงโจว. ม.ป.ป. : ออนไลน์) ส่วนหนังสือ “ไว้วอ้อสี่อี่” กล่าวว่า “ทุก ๆ ปีมีชาวแต้จิ๋วและชาวฮกเกี้ยนอพยพไปตั้งถิ่นฐานในเสียนหลอ คนส่วนใหญ่แต่งงานกับหญิงพื้นเมือง ซึ่งตอนนี้มีประชากรประมาณ 2 หมื่นกว่าคน วัฒนธรรมจีนถูกผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมเสียนหลอ การแต่งตัวและอาหารการกินเหมือนชาวเสียนหลอ พระมหากษัตริย์เสียนหลอทรงเลือกคนที่มีความรู้ความสามารถและแต่งตั้งเป็นขุนนางดูแลกิจการค้าขายและการเก็บภาษี” (Qiyuan Li. ม.ป.ป. : ออนไลน์)

เนื่องด้วยความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศจีนและประเทศไทยยังมีความแน่นแฟ้นในสมัยราชวงศ์ชิง การค้าขายระหว่างสองประเทศจึงมีความเจริญมากขึ้น โดยเฉพาะการค้าข้าว มีชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนขนส่งข้าวสารจากประเทศไทยไปจำหน่ายที่เมืองเอ๋หมิง ฉวนโจว อันไห่ของมณฑลฮกเกี้ยน ในรัชสมัยจักรพรรดิเจี๋ยซิง (พ.ศ. 2339-2363) ราชสำนักชิงเริ่มจำกัดการเดินทางเรือระหว่างไทยกับมณฑลฮกเกี้ยนสำหรับนักธุรกิจชาวจีนฮกเกี้ยน ดังนั้น ชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนจึงเปลี่ยนอาชีพเป็นอาชีพขุดเหมืองแร่ และการผลิตน้ำตาลทราย เป็นต้น (สำนักงานเขตหล่อเจียงของเมืองฉวนโจว. ม.ป.ป. : ออนไลน์) ในเอกสารของจีนได้บันทึกชาวจีนฮกเกี้ยนเดินทางไปภาคใต้ของไทยเพื่อประกอบอาชีพขุดเหมืองแร่ ดังที่ หนังสือ “จินตุนหวงซื้อผู้” กล่าวว่า “หวงกวางถิ (พ.ศ. 2373-2415) กับเพื่อนไปตั้งถิ่นฐานที่ “ทงโค่ว” ของเมืองไทย พื้นที่ “ทงโค่ว” อยู่ภาคตะวันตกของคาบสมุทรมาลายู เป็นศูนย์กลางของดีบุก ชาวจีนฮกเกี้ยนส่วนใหญ่เดินทางมาที่นี่เพื่อประกอบอาชีพการขุดเหมืองแร่ดีบุก” (Qiyuan Li. ม.ป.ป. : ออนไลน์) ในแผนที่ประเทศไทยที่สำนักพิมพ์แผนที่แห่งประเทศจีน (Jing Li, บรรณาธิการ. พ.ศ. 2549) จัดทำนั้น ชื่อภูเก็ทที่ปรากฏเป็นตัวอักษรจีนในแผนที่มี 2 คำ ได้แก่ ผู้จี้ (โถงซ่า) ซึ่งคำว่า ผู้จี้ ก็คือ ภูเก็ท คำว่า โถงซ่า น่าจะเป็นชื่อ

เก่าของภูเก็ตที่ปรากฏในเอกสารจีน การออกเสียงของคำว่า โกงข่า และคำว่า ทงโค้ว คล้ายกับคำว่า ทุ่งคา ที่ชาวภูเก็ตคุ้นเคย

นอกจากเดินทางมาค้าขายและทำเหมืองแร่ดีบุกแล้ว ยังมีชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนเดินทางมาประกอบอาชีพเกษตรกรในภาคกลางของเมืองไทยด้วย หนังสือเจ้าอันเขียนจื๊อบันทึกว่า “ในรัชสมัย กวางสูตตอนต้น มีชาวอำเภอเจ้าอัน (เจียวอัน) ของมณฑลฮกเกี้ยนชื่อว่า เลิ่นเหว่ยอวี เลิ่นหย่าจี้ไปปลูกพืชในพื้นที่ “อูซู่ปา” (อาจจะแปลว่าตลาดบ้านใหม่ในปัจจุบัน) จังหวัดฉะเชิงเทราในรัชสมัย กวางสูต จากนั้นไม่กี่ปี ชาวฮกเกี้ยนทั้ง 2 คนนี้ได้ตั้งร้านค้าขึ้น ญาติพี่น้องหลายคนก็เดินทางมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ “อูซู่ปา” ของจังหวัดฉะเชิงเทราด้วย ทำให้พื้นที่ “อูซู่ปา” กลายเป็นชุมชนตระกูลเลิ่น” (Yuehong Zhou และ Baojun Chen, 2542 : 975) หลังจากชาวฮกเกี้ยนกลุ่มนี้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดฉะเชิงเทรา ญาติพี่น้องที่อยู่ในอำเภอเจียวอันก็ติดตามมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนี้อย่างต่อเนื่อง ต่อมาเนื่องจากมีญาติพี่น้องเป็นจำนวนมากและพื้นที่ทำมาหากินน้อยลงชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนส่วนมากเป็นเกษตรกรจึงอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนบางน้ำผึ้งและบริเวณใกล้เคียง โดยยังเช่าที่ดินทำสวน เพื่อแสวงหาหนทางทำมาหากินให้กับตนเองและสมาชิกในครอบครัว (ไฉแซ่ตัน, 24 กรกฎาคม 2554 : สัมภาษณ์)

(3) การอพยพมายังดินแดนสยามของชาวจีนฮกเกี้ยนในช่วงเวลา พ.ศ. 2454-2492

การปฏิวัติซินไฮ่ (พ.ศ. 2454) ที่นำโดย ดร.ซุนยัตเซ็น ได้โค่นล้มการปกครองของราชวงศ์ชิงลง ประเทศจีนเข้าสู่ระบอบสาธารณรัฐ แต่สังคมจีนยังเกิดภาวะวิกฤตทางการเมืองอย่างรุนแรง เนื่องจากขุนศึกหลายกลุ่มรบพุ่งแย่งชิงอำนาจกัน ขุนศึกกลุ่มใหญ่ ๆ ในสมัยนั้น ได้แก่ ขุนศึกกลุ่มเฟิง ขุนศึกกลุ่มเปี่ยหยาง ขุนศึกกลุ่มก๊วย เป็นต้น ส่วนท้องถิ่นก็มีขุนศึกกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย ไม่ว่าจะ เป็นขุนศึกกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ทุกกลุ่มมีการสู้รบกันอย่างเสมอ สงครามระหว่างขุนศึกกลุ่มต่างๆภายในประเทศจีนนั้น มีผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมจีนและการพัฒนาของเศรษฐกิจของจีนเป็นอย่างมาก คนยากจนบางคนต้องกลายเป็นโจรผู้ร้ายและปล้นทรัพย์สมบัติของคนอื่น “ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2466 ขุนศึกท้องถิ่น นายเฉินกั๋วฮุยนำกลุ่มโจรผู้ร้ายไปรุกรานหมู่บ้านเคินซีของเมืองจิ้งเจียงมณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งทั้งหมู่บ้านมีประชากร 400 กว่าคน เกิดความระส่ำระสายทั่วไป มี 300 กว่าคนหนีออกจากหมู่บ้านนี้ บางคนอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่ต่างประเทศ” (Citonghua, 2552 : ออนไลน์)

ในสมัยสาธารณรัฐจีนตอนต้น แม้ระบอบการปกครองของสังคมจีนได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่ในมณฑลฮกเกี้ยนยังไม่มี ความมั่นคง โจรผู้ร้ายที่มีอิทธิพลในภาคใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน ได้แก่ นายซู่วานปาง นายเฉินกั๋วฮั้ว นายหลินชิงหลง นายลูโหย่วจิงและนายสวีเฟยหลง ฯลฯ โจรเหล่านี้ต่างคนต่างมีเขตอิทธิพลของตนเองและก่อเหตุร้ายอย่างต่อเนื่อง ในมณฑลฮกเกี้ยน บางคนปล้น

ทรัพย์สินของประชาชน บางคนข่มขืนผู้หญิง บางคนตั้งตัวเป็นอั้งยี่เก็บภาษีจากผู้ประกอบการค้าขาย เนื่องจากโจรผู้ร้ายต่าง ๆ ก่อความเดือดร้อนและทำร้ายชีวิตของประชาชนสกเถียนอย่างหนัก ชาวจีนสกเถียนบางคนจึงอพยพไปประเทศไทย “นายซุนเจิงฮั่น นางหลินเจิงฟางซึ่งเป็นชาวตำบลเหอซีของอำเภอหนานจิ้ง อพยพไปประเทศไทยในสมัยสาธารณรัฐจีนตอนต้น ตระกูลอู่ (โหวง) ที่อยู่ในตำบลหูซีอำเภอฝิงเหอนั้นมีชาวตระกูลอู่เกือบ 300 คน ไปตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดปัตตานีของไทย ส่วนคนตระกูลอู่ที่อยู่ในตำบลวีซีอำเภอหยุนเซียนนั้น มีคนอพยพเข้าไปยังประเทศไทย คนส่วนใหญ่เป็นคนทำอาชีพเหมืองแร่ในทศวรรษที่ 20-30 ศตวรรษที่ 20 ประชาชน ที่มาจากตำบลลี่หลิง ตำบลจิวเฟิง ตำบลเซียไซ้ ตำบลหลูซีของอำเภอฝิงเหอมณฑลสกเถียนทยอยกันอพยพไปตั้งถิ่นฐานประเทศไทย” (สำนักงานที่ปรึกษาการเมืองของนครจางโจว. ม.ป.ป. : ออนไลน์) ในช่วงเวลาสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น (พ.ศ. 2480-2488) แม้มีชาวจีนสกเถียนอพยพไปต่างประเทศเป็นจำนวนมาก แต่ก็มีชาวจีนสกเถียนบางส่วนกลับประเทศจีนไม่น้อย มีตารางสถิติชาวจีนสกเถียนไปกลับต่างประเทศจากเมืองเซียเหมินระหว่าง ปี พ.ศ. 2478-2483

ตารางที่ 2.1

จำนวนชาวฮกเกี้ยนไปกลับต่างประเทศจากเมืองเซี่ยหมินระหว่าง ปี พ.ศ. 2478-2483

ประจำปี	2478		2479		2480		2481		2482		2483	
	ออก	กลับ	ออก	กลับ	ออก	กลับ	ออก	กลับ	ออก	กลับ	ออก	กลับ
สิงคโปร์	22,1 37	13,1 35	22,1 29	17,0 20	34,1 38	20,5 18	8,52 7	6,36 2	3,77 9	2,57 6	1,57 0	3,93 6
ปีน หลังอวี	4,85 3	2,57 3	5,24 8	3,41 8	7,08 5	2,69 9	2,09 6	831	974	752	287	1,21 7
พม่า	4,08 7	1,34 0	5,21 7	1,12 0	5,49 8	1,28 9	976	295	534	292	111	306
ซีหลีป้อ	852	961	1,14 7	999	1,31 1	521	895	361	567	399	529	1,09 7
ซุเมินต้า ล่า	1,81 1	727	1,36 9	1,62 6	1,75 0	954	650	356	459	322	438	792
ผอหลอ โจว	955	616	1,17 4	503	2,04 3	784	1,04 5	325	389	321	267	342
เวียดนาม	74	91	197	256	657	853	283	394	219	129	99	281
ไทย	13	23	25	184	831	765	211	410	38	28	2	15
ฟิลิปปินส์	11,9 35	9,88 3	15,9 45	10,4 49	16,5 09	8,96 1	8,72 8	3,20 4	4,00 3	4,05 4	2,98 7	5,45 2
ชวา	6,17 1	7,58 5	5,95 2	7,34 3	7,64 3	4,98 6	4,13 8	1,43 8	2,79 4	1,45 7	1,22 3	4,16 2
รวม	52,8 88	36,9 34	58,4 03	42,9 18	77,4 65	42,3 29	27,5 49	13,9 76	13,7 56	10,3 30	7,51 3	17,6 00

ที่มา : สำนักงานที่ปรึกษาการเมืองของนครจังหวังโจว. ม.ป.ป. : ออนไลน์

ตารางนี้แสดงว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2478 ถึงปี พ.ศ. 2480 จำนวนชาวจีนฮกเกี้ยนที่เดินทางไปประเทศไทยค่อย ๆ เพิ่มขึ้น แต่ชาวจีนฮกเกี้ยนในประเทศไทยนั้น จำนวนคนที่กลับประเทศจีนก็เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน จำนวนชาวจีนฮกเกี้ยนที่เดินทางไปประเทศไทยมากที่สุด พ.ศ. 2480 เพราะกองทหารญี่ปุ่นเริ่มยกทัพโจมตีทั่วประเทศจีน ประชาชนจีนทั่วประเทศล้วนลุกขึ้นมาต่อต้านกองทหารญี่ปุ่น ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึงพ.ศ. 2483 จำนวนชาวจีนฮกเกี้ยนที่ไปประเทศไทยน้อยลง เพราะกองทหารญี่ปุ่นจำกัดเส้นทางทะเลที่เดินทางไปต่างประเทศ นอกจากนี้ ประเทศญี่ปุ่นยังยกทัพไปโจมตีประเทศภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเอเชียบางประเทศ ซึ่งก็เป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพไปประเทศไทยลดน้อยลง ตารางนี้เป็นตารางสถิติชาวจีนฮกเกี้ยนไปกลับ

ต่างประเทศจากเมืองเซี่ยเหมินตั้งแต่ พ.ศ. 2478 - 2483 ไม่ได้รวมไปถึงสถิติของเมืองอื่น ๆ ในมณฑลฮกเกี้ยนและจำนวนชาวจีนฮกเกี้ยนที่หนีออกจากประเทศโดยไม่ผ่านระเบียบของศุลกากรอย่างถูกต้อง

นอกจากออกเดินทางจากเมืองท่าของมณฑลฮกเกี้ยนแล้ว ชาวจีนฮกเกี้ยนบางส่วนยังลงเรือที่ท่าน้ำซัวเถาของมณฑลกว่างตุงด้วย โดยเฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยนที่อยู่ทางภาคใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน เพราะพื้นที่เหล่านี้ห่างจากซัวเถาไม่ไกลและมีเรือเดินทางมายังกรุงเทพฯ เป็นประจำด้วยการสัมพันธไมตรีชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้ง บางคนกล่าวว่าบรรพบุรุษของตนลงเรือสินค้าที่ซัวเถาในสมัยสาธารณรัฐจีน หลังจากเดินทางมาถึงประเทศไทย บางคนขึ้นเรือที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ บางคนขึ้นเรือที่กรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม ชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพไปต่างแดนรวมถึงประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ดังนั้นตัวเลขของทางการจีนคงจะไม่สามารถบันทึกสถิติละเอียดได้

2.1.3 เส้นทางการอพยพของชาวจีนฮกเกี้ยนมายังประเทศไทย

สำหรับเส้นทางการอพยพของชาวจีนฮกเกี้ยนมายังประเทศไทย สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2 (2529 : 97 อ้างถึงใน ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. 2543 : 7) ได้กล่าวว่า “ในยุคแรกๆ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 - 23 (ปลายสมัยอยุธยาถึงกรุงธนบุรี) ชาวจีนฮกเกี้ยนเดินทางโดยเรือสำเภามาจากท่าเรือเอ๋เหมิง (Xiamen) ผ่านมณฑลกว่างตุงและเกาะไหหลำ มาทางประเทศเวียดนามเข้าสู่อ่าวไทย ชาวจีนฮกเกี้ยนส่วนหนึ่งขึ้นฝั่งที่นั่นและลงหลักปักฐานบริเวณหัวเมืองชายทะเลตั้งแต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เช่น ตราด จันทบุรี ระยอง ชลบุรี เลยไปถึงฉะเชิงเทราและแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและล่องเรือมาทางฝั่งทะเลด้านตะวันออกของคาบสมุทรมาลายูไปค้าขายกับภาคใต้ของไทย เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี” เนื่องจากชาวจีนอพยพไปต่างประเทศเป็นจำนวนมากและชาวจีนส่วนใหญ่เดินทางมาประเทศไทยโดยเรือสำเภาในปลายสมัยอยุธยาถึงกรุงธนบุรี จึงทำให้รัฐบาลกลางในสมัยราชวงศ์ชิงต้องพยายามหาวิธีควบคุมคนเดินเรือ ซึ่งกำหนดให้เรือสำเภาของชาวจีนฮกเกี้ยนกับเรือสำเภาของชาวจีนแต้จิ๋วมีสัญลักษณ์เฉพาะของตน ดังที่ จางงศรี รัตนิน (2541 : 66-67) กล่าวว่า “รัฐบาลกลางออกกฎข้อบังคับให้เรือสำเภาของชาวจีนฮกเกี้ยนกับชาวแต้จิ๋วมีลักษณะแตกต่างกันที่เห็นได้อย่างเด่นชัด เรือจากมณฑลฮกเกี้ยนนั้น ทางรัฐบาลกำหนดให้ทาหัวเรือด้วยสีเขียวหรือใช้ผ้าสีเขียวคลุมหัวเรือ ส่วนเรือแต้จิ๋วให้ใช้สีแดงหรือผ้าแดง เรือสีแดงมักจะมีขนาดเล็กกว่าเรือสีเขียวเล็กน้อย เรือสำเภาสีเขียวจึงถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์เรืออพยพของชาวจีนฮกเกี้ยน”

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพเข้ามาทำเหมืองแร่ในตอนใต้ของประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ดังที่ สุคารา สุฉายา และคณะ (2542 : 140) กล่าวว่า “ชาวจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำเหมืองในภูเก็ตและหัวเมืองภาคใต้ชายฝั่งตะวันตกของไทย คือกลุ่มคนที่มาจากมณฑลฮกเกี้ยนของประเทศจีน อันมีเมืองเอ๋อหมิงเป็นศูนย์กลาง จีนอพยพเหล่านี้ทวีจำนวนมากขึ้น ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ นับตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ดำเนินนโยบาย “ระบบเหมืองเมือง” เปิดโอกาสให้คนจีนเป็นเจ้าของและเจ้าภาษีอากรได้ อีกทั้งเมื่อรัชกาลที่ 4 ทำสัญญาเปิดการค้าเสรีก็ยิ่งจูงใจให้นายเหมืองชาวตะวันตกและชาวจีนจากปีนังเข้ามาลงทุนทำกิจการเหมืองแร่ดีบุกในภูเก็ตมากขึ้น ในสมัยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ฯ เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ยังมีการนำเรือกลไฟไปปรับแรงงานคนจีนที่เมืองเอ๋อหมิงถึงปีละสามเที่ยว” ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวจีนฮกเกี้ยนส่วนมากอพยพเข้ามาภาคใต้ของประเทศไทยด้วยเรือ ซึ่งเป็นเส้นทางทางทะเล ชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนอาจจะเดินทางมาประเทศไทยโดยตรง บางคนอาจจะแวะไปที่อื่นก่อน เช่น เมืองปีนังของมาเลเซีย แล้วบางส่วนจึงเดินทางมาเมืองไทย

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการได้กล่าวถึงเส้นทางอพยพของชาวจีนฮกเกี้ยนมายังภาคใต้ของเมืองไทย ซึ่งมีทั้งเส้นทางเก่าและเส้นทางใหม่ (รวมถึงทางบกและทางทะเล) เช่น นวลศรี พงศ์ภัทรวัตต์ (2543 : 54-59) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง บทบาทผู้นำชาวจีนฮกเกี้ยนในเกาะภูเก็ตระหว่าง พ.ศ. 2396-2475 ในงานวิจัยเรื่องนี้ได้กล่าวถึงเส้นทางเดินทางมายังประเทศไทยของชาวจีนฮกเกี้ยนซึ่งมี 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางจีนเก่าและเส้นทางจีนใหม่

เส้นทางเก่าเป็นเส้นทางที่ใช้ก่อน พ.ศ. 2413 พาหนะได้แก่ เรือสำเภาและเรือกำปั่น ชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพออกจากเมืองท่าหลัก ได้แก่ จังโจว และฉวนโจว ส่วนเมืองท่าให้เฉิง และฉวนอัน เป็นเมืองท่ารอง เมื่อปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ กิจการเหมืองแร่ดีบุกในเกาะภูเก็ตเฟื่องฟูมากขึ้น ทำให้ความต้องการแรงงานในเหมืองแร่มีมากขึ้น เจ้าเมืองภูเก็ตในขณะนั้นคือ พระยาภูเก็ตโลหะเกษตรารักษ์ (ทัต รัตนดิลก ณ ภูเก็ต) ต้องเดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ ว่าจ้างแรงงานจีนไปเป็นกรรมกรเหมืองแร่และอีกส่วนหนึ่งก็เดินทางมาจากปีนังยังมีบางส่วนก็เดินทางตรงมาจากมณฑลฮกเกี้ยนของประเทศจีนตอนใต้

เส้นทางจีนใหม่เป็นเส้นทางเดินทางของแรงงานจีนใหม่ที่อพยพเข้ามาในเกาะภูเก็ตในตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ และสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ซึ่งเป็นช่วงที่กิจการเหมืองแร่ดีบุกในเกาะภูเก็ตรุ่งเรืองถึงขีดสุด ชาวจีนฮกเกี้ยนที่อพยพเข้ามาในช่วงนี้ ส่วนมากอพยพตรงมาจากเมืองจีน โดยผ่านนายหน้าจัดหาแรงงานหรือติดต่อเพื่อนฝูงคนที่รู้จักที่เป็นพวกคั่นแซ่เดียวกัน ชาวจีนฮกเกี้ยนเหล่านี้จะใช้เส้นทางทางทะเลเดินทางตรงจากเมืองจีน โดยไม่มีการแวะจอดขึ้นฝั่งที่ใดจนกว่าจะถึงเมืองภูเก็ต โดยเดินทางออกจากเมืองท่าเอ๋อหมิงด้วยเรือ

รถไฟ นอกจากนี้ชาวจีนบางส่วนจะใช้เส้นทางคมนาคมทางบก เนื่องจากพื้นที่ของหัวเมืองจังหวัดภูเก็ตมีพื้นที่ติดกับหัวเมืองมลายูของอังกฤษ จึงเป็นการสะดวกอย่างยิ่งในการที่ราษฎรจะเดินทางข้ามไปมาระหว่างดินแดนทั้งสองโดยทางรถไฟ

สำหรับเส้นทางคารอพยพของกลุ่มจีนฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้งนั้น ก็มีทั้งทางบกและทางทะเล แต่เส้นทางเหล่านี้ต่างกับเส้นทางทางภาคใต้ที่นักวิชาการดังกล่าวพูดถึง ซึ่ง “เส้นทางทางบกของกลุ่มจีนฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้งจะเริ่มจากมณฑลฮกเกี้ยน แล้วเดินทางผ่านมณฑลกวางตุ้ง มณฑลกวางสี เมื่อเดินทางผ่านประเทศเวียดนามและประเทศกัมพูชา ชาวจีนฮกเกี้ยนจะต้องไปขอใบผ่านเมือง หลังจากเดินทางมาถึงพรมแดนระหว่างประเทศกัมพูชาและประเทศไทย ชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนจะไปขอใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวจากทางการไทยแล้วเข้ามาเมืองไทย บางคนอาจจะไม่ทำใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวและแอบหนีเข้ามาเมืองไทย” (ใจ แซ่ตัน. 24 กรกฎาคม 2554 : สัมภาษณ์) “ชาวจีนฮกเกี้ยนที่เดินทางมาเส้นทางนี้ส่วนมากจะกระจายอยู่ในภาคกลางของไทย เช่น จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดชลบุรีและจังหวัดระยอง เป็นต้น” (บุญมี เทพอวยชัย. 8 ตุลาคม 2554 : สัมภาษณ์)

ถ้าเดินทางมาทางทะเล ชาวจีนฮกเกี้ยนจะต้องเดินทางไปลงเรือที่ชัวเถา เพราะชัวเถาห่างจากภาคใต้ของมณฑลฮกเกี้ยนไม่ไกลและมีเรือเดินทางมายังกรุงเทพฯ เป็นประจำ หลังจากเข้ามาสู่อ่าวไทย ชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนขึ้นฝั่งที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เช่น บรรพบุรุษของนายบุญลือ เทิดกวินกานต์ ขึ้นเรือที่บางสะพาน บางคนขึ้นเรือที่ทำน้ำในกรุงเทพฯ เช่น บรรพบุรุษของนายบุญมี เทพอวยชัย ขึ้นเรือที่ทำหวังหลี่ เป็นต้น ไม่ว่าจะเดินทางมาทางบกหรือทางทะเล ชาวจีนฮกเกี้ยนเหล่านี้จะทยอยอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนบางน้ำผึ้งในช่วงเวลาต่อมา

ภาพที่ 2.1
เส้นทางการอพยพของชาวจีนฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้ง

2.1.4 ภาษาและวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยน

(1) ภาษาพูดของชาวจีนฮกเกี้ยน

ชาวจีนฮกเกี้ยนส่วนใหญ่จะพูดภาษาหมิ่น ภาษาหมิ่นเป็นภาษาท้องถิ่นในกลุ่มภาษาใหญ่จีน-ทิเบต ซึ่งมีลักษณะของภาษาจีนโบราณส่วนหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2498 นักภาษาศาสตร์แบ่งภาษาหมิ่นออกเป็น 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาหมิ่นหนาน (หมิ่นใต้) และภาษาหมิ่นเป่ย์ (หมิ่นเหนือ) ในปี พ.ศ. 2506 นักภาษาศาสตร์มีความคิดเห็นว่า ทั้งภาษาหมิ่นหนานและภาษาหมิ่นเป่ย์เป็นภาษาเดียวกัน จึงแบ่งเป็น 5 สำเนียง ได้แก่ สำเนียงหมิ่นหนาน (หมิ่นใต้) สำเนียงหมิ่นตง (หมิ่นตะวันออก)

สำเนียงหมิ่นเป่ย์ (หมิ่นเหนือ) สำเนียงหมิ่นจง (หมิ่นกลาง) และสำเนียงผู้เขียน ภาษาหมิ่นนับได้ว่าเป็นภาษาถิ่นที่ซับซ้อนที่สุดในตระกูลภาษาจีน (“ภาษาหมิ่น” ม.ป.ป. : ออนไลน์)

แต่ในประเทศไทยนั้น ภาษาหมิ่นที่ชาวจีนฮกเกี้ยนพูดนั้นมีอยู่ 2 กลุ่มด้วยกัน คือ ภาษาหมิ่นหนานและภาษาฮากกา ซึ่งเป็นภาษาจีนที่พูดกันในกลุ่มชาวฮากกา (จินแคะ) ซึ่งอาศัยอยู่ในมณฑลฮกเกี้ยน หลังจากอพยพมาประเทศไทย ชาวฮากกาเหล่านี้ก็ยังใช้ภาษาฮากกา ชาวไทยหรือชาวไทยเชื้อสายจีนมักจะเข้าใจว่า ภาษาหมิ่นหนานเป็นภาษาฮกเกี้ยน ซึ่งน่าจะเข้าใจผิด นอกจากนี้ชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนบางคนก็ไม่ได้พูดทั้งภาษาหมิ่นหนานและภาษาฮากกา เพราะกลุ่มคนนี้มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งส่วนมากมาจากเมืองฝูโจว (เมืองเอกของมณฑลฮกเกี้ยน) และพูดสำเนียงหมิ่นตง

การศึกษาภาษาพูดของแต่ละกลุ่มชนนั้น คำเรียกญาติเป็นศัพท์กลุ่มเก่าแก่กลุ่มหนึ่งที่สามารถบ่งชี้ร่องรอยวัฒนธรรมของอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ สำเนียงภาษาจีนฮกเกี้ยนเฉพาะชื่อเรียกญาตินั้นมีความแตกต่างกับจีนถิ่นอื่น ๆ ที่อยู่ในประเทศไทย มีตารางคำเรียกญาติเปรียบเทียบทั้งภาษาแต้จิ๋ว ภาษาจินแคะ ภาษาไหหลำ ภาษาฮกเกี้ยน ภาษาจีนกลางและภาษาแคว้นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2
คำเรียกญาติเปรียบเทียบข้างพ่อ

ไทย	แต้จิ๋ว	จีนแคะ	ไหหลำ	สกลเกี้ยน	จีนกลาง	กวางตุ้ง (ซำฮั๊ย)
ทวดชาย	เจ็งโจวกง (เหล่ากง)	อาลุงไ้	กงเต่า	จ้อกั้ง	เงินจู่ฟู	อาทายแห่ย์
ทวดหญิง	เจ็งโจวม่า (เหล่าม่า)	อาผ่อไ้	เห่นเต่า	จ้อม่า	เงินจู่หมู่	อาทายผ่อ
ปู่	อากง	อาลุง	กง	อาคั้ง	จู่ฟู	อาแห่ย์
ย่า	อาม่า	อาผ่อ	เห่น	อาม่า	จู่หมู่	อาหม่า
ลุง	อาแปะ	อาป๊ะ	เหล่าเบ้	อาแปะ	เปื่อฟู	อาบั๊ก
ป้าสะไก้	อาอึม	ป๊ะแม	เหล่าเห่น	อาอึม	เปื่อหมู่	อาป๊กหน่อง
อาผู้ชาย	อาเจ็ก	อาสุก	เจี้ยบเต	อาเจ็ก	ซูฟู	อาชก
อาสะไก้	อาซิม	สุกผ่อ	ติ่มหนิน	อาจิม	ซูหมู่	อาล้า
ป้า	อาตัวโกว	อาไ้ทู้	หนินโบ้	ตัวโก้ว	กูหมู่	อาคู้ม่า
ลุงเขย	อาตัวเตี้ย	กูซอง	โบ้เด	ตัวติว	กูจ้าง	อาคู้จ้อง
อาผู้หญิง	อาโซ้ยโกว	อาแซ่กู	โกไม	ซ้อยก้อ	กูหมู่	อาคู้
อาเขย	อาโซ้ยเตี้ย	กูซอง	เอียวเด	ซ้อยติว	กูจ้าง	อาคู้จ้อง

ที่มา : จิตรา ก่อฉันทเกียรติ (2546 : 13)

ตารางที่ 2.3
คำเรียกญาติเปรียบเทียบข้างแม่

ไทย	แต้จิ๋ว	จีนแคะ	ไหหลำ	ฮกเกี้ยน	จีนกลาง	กวางตุ้ง (ซำฮั๊ย)
ทวดชาย	เจ็งโจวกง (เหล่ากง)	กงไ้	หวั้งงเต่า	หวั้งจ้อกั้ง	เงินว่ายจู้ฟู	อาทายกั้ง
ทวดหญิง	เจ็งโจวม่า (เหล่าม่า)	ผ่อไ้	หวั้งเหน่เต่า	หวั้งจ้อม่า	เงินว่ายจู้หมู่	อาทายผ่อ
ตา	หวั้งกง	จ้อยกง	หวั้งกง	หวั้งกั้ง	ว่ายจู้ฟู	อากั้ง (อากั้ง)
ยาย	หวั้งม่า	จ้อยผ่อ	หวั้งเหน่	หวั้งม่า	ว่ายจู้หมู่	อาผ่อ
ลุง	อาตั่วกู่	อาเป๊ะ	เบ้เต	ตั่วกู่	จิวฟู	อาเคาฝู
ป้าสะโก้	อาตั่วกิม	คิ้วแม	เป๊ะหนิน	ตั่วกิม	จิวหมู่	อาคำโมว
น้าชาย	อาไ้ช้อยกู่	อาคิ้ว	กู่เด	อากู	จิวฟู	อาเคาฝู
น้าสะโก้	อาไ้ช้อยกิม	คิ้วแม	อิหนิน	ช้อยกิม	จิวหมู่	อาคำโม
ป้า	อาตั่วอี	ไ้ทู่	หนินโป	ตั่วอี	อิหมู่	อาห้อยม่า
ลุงเขย	อาตั่วเตี้ย	กูซอง	โป๊ะเด	ตั่วตีว	อิจ้าง	อาห้อยจ้อง
น้าผู้หญิง	อาไ้ช้อยอี	มันหยี ซอง	อิหนิน	ช้อยอี	อิหมู่	อายี
น้าเขย	อาไ้ช้อยเตี้ย	มันหยี ซอง	เอี้ยวเด	ช้อยตีว	อิจ้าง	อาห้อยจ้อง

ที่มา : จิตรา ก่อนันทเกียรติ (2546 : 15)

ตารางทั้ง 2 ตารางนี้แสดงให้เห็นว่า สำเนียงจีนแต้จิ๋วกับสำเนียงจีนฮกเกี้ยนคล้ายกันมากที่สุด ใน 6 สำเนียงภาษาจีนนี้ คำเรียกญาติของภาษาจีนแต้จิ๋วและภาษาจีนฮกเกี้ยนมีบางคำออกเสียงเหมือนกัน ได้แก่ อาม่า อาแปะ อาอ้อม อาเจ็ก และหวั้งม่า การออกเสียงของคำอื่น ๆ จะต่างกันเล็กน้อย ซึ่งเพี้ยนไปบ้าง จากการสัมผัสภษาญชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้ง เช่น นายชวนฮวด แซ่โล้ว นายบรรยง พงศ์เทพูปถัมภ์ นายบุญมี เทพอวยชัยและนายบุญลือ เทิดกวินกานต์

เป็นต้น คนส่วนมากกล่าวว่า สำเนียงจีนแต่จิวกับสำเนียงจีนฮกเกี้ยนต่างกันนิดหน่อย ทั้ง 2 กลุ่มคนนี้ยังสามารถสื่อสารกันได้โดยไม่มีปัญหามากนัก

สำเนียงที่ลูกหลานจีนฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้งก็ไม่ต่างจากชาวจีนฮกเกี้ยนแท้ ๆ มากมายที่มาจากเมืองจีน เพียงแต่บางคำเพี้ยนไปเล็กน้อย สุราสินี ชัยเชื่อนันท์ (21 มกราคม 2555 : สัมภาษณ์) เป็นผู้ให้ข้อมูลคำเรียกญาติของกลุ่มจีนฮกเกี้ยนที่อยู่ในชุมชนบางน้ำผึ้ง ส่วน อันไหนด แซ่โก้ว (7 มกราคม 2555 : สัมภาษณ์) เป็นชาวฉวนโจวของมณฑลฮกเกี้ยนที่มาทำงานในกรุงเทพฯ ซึ่งก็เป็นบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำเรียกญาติทางใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน โดยเฉพาะคำเรียกญาติของเมืองฉวนโจว

ตารางที่ 2.4

คำเรียกญาติเปรียบเทียบข้างพ่อของภาษาจีนฮกเกี้ยน

ไทย	ชุมชนบางน้ำผึ้ง	เมืองฉวนโจว	คำฮกเกี้ยนในงานของจิตรรา ก่อนันทเกียรติ
ปู่	อาแก้ง	อากง	อาแก้ง
ย่า	อาม่า	อาหม่า	อาม่า
ลุง	อาเป๊ะ	อาเป๊ะ	อาเปะ
ป้าสะกั๊	อาอ้อม	อาอ้อม	อาอ้อม
อาผู้ชาย	อาเจ๊ก	อาเจ๊ก	อาเจ๊ก
อาสะกั๊	อาจิม	อาจิม	อาจิม
ป้า	อาโก้ว	อาโกว	ตัวโก้ว
ลุงเขย	อาติว	โกวติว	ตัวติว
อาผู้หญิง	อาโก้ว	อาอี้	ซ้อยก้อ
อาเขย	อาติว	อี้ติว	ซ้อยติว

ตารางนี้แสดงให้เห็นว่า การออกเสียงคำเรียกญาติทั้ง 3 สำเนียงนี้คล้ายกันมาก การออกเสียงคำว่า ลุง อาผู้ชาย ของลูกหลานชาวฮกเกี้ยนในชุมชนเหมือนกับชาวฉวนโจว ยกเว้นคำว่า อาผู้หญิง ส่วนคำว่า ปู่ จะเช่นเดียวกับคำจีนฮกเกี้ยนในงานของจิตรรา ก่อนันทเกียรติ

ตารางที่ 2.5
คำเรียกญาติเปรียบเทียบข้างแม่ของภาษาจีนฮกเกี้ยน

ไทย	ชุมชนบางน้ำผึ้ง	เมืองจวนโจว	คำฮกเกี้ยนในงานของ จิตรรา ก่อนนันทเกียรติ
ตา	หั่วกั้ง	หั่วกวง	หั่วกั้ง
ยาย	หั่วม่า	หั่วหมา	หั่วม่า
ลุง	ตั้วกู่	ตั้วกู	ตั้วกู
ป้าสะใภ้	อาгим	ตั้วกิม	ตั้วกิม
น้าชาย	อาตู้	ซ้อยกู	อากู
น้าสะใภ้	อาгим	ซ้อยกิม	ซ้อยกิม
ป้า	ตั้วอี	ตั้วอี	ตั้วอี
ลุงเขย	ตั้วติว	ตั้วอีติว	ตั้วติว
น้าผู้หญิง	อาอี	ซ้อยอีติว	ซ้อยอี
น้าเขย	อาติว	ซ้อยติว	ซ้อยติว

ตารางนี้แสดงว่า คำเรียกญาติเปรียบเทียบข้างแม่ทั้ง 3 สำเนียงก็คล้ายกันหรือเหมือนกัน ถ้าไม่อ่านพยางค์หน้า คำว่า ป้าสะใภ้ น้าสะใภ้ ป้า ลุงเขย น้าเขยก็จะเหมือนกันหมด ถ้าอ่านพยางค์หน้า ด้วยกัน เพียงเหลือการออกเสียงคำว่า ป้า เหมือนกัน อย่างไม่ก็ตาม เนื่องจากภาคใต้ของมณฑลฮกเกี้ยนติดกับพื้นที่ชาวแต้จิ๋วในเมืองจีน ภาษาพูดทั้งชาวภาคใต้ของฮกเกี้ยนและชาวแต้จิ๋วจึงคล้ายกัน ไม่ว่านางสาวสุธาสิณี ชัยเชื่อนจันทร์ หรือลูกหลานคนอื่นในชุมชนบางน้ำผึ้ง หรือ อันไหนด แซ่ไค้ว คนส่วนใหญ่บอกว่า ชาวภาคใต้ของฮกเกี้ยนและชาวแต้จิ๋วสามารถสื่อสารกันได้ด้วยภาษาพูดของตนเอง เนื่องจากอำเภอเจียวอัน หรือภูมิลำเนาเดิมของกลุ่มชาวฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้ง เป็นอำเภอหนึ่งที่ติดกับพื้นที่แต้จิ๋ว ดังนั้น ภาษาพูดและประเพณีวัฒนธรรมบางส่วนจึงคล้าย ๆ กัน

(2) ประเพณีในรอบปีของชาวฮกเกี้ยนที่อยู่ในอำเภอเจียวอันของจีน

ประเพณีตั้งแต่ต้นปีจนถึงสิ้นปีของชาวฮกเกี้ยนในอำเภอเจียวอันของเมืองจีนมีเทศกาลใหญ่ ๆ ทั้งหมด 8 เทศกาล ได้แก่ วันตรุษจีน เทศกาลหยวนเซียว เซ็งเม้ง วันไหว้ขนมบัวจ่าง สารทจีน วันไหว้พระจันทร์ วันไหว้ขนมอี๊และวันสิ้นปี

วันตรุษจีน วันที่ 1 เดือน 1 ของปฏิทินจันทรคติของจีนเป็นเทศกาลวันตรุษจีน ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เทศกาลวันตรุษจีนเป็นวันปีใหม่สำหรับชาวจีน ดังนั้นชาวจีนจึงให้ความสำคัญกับเทศกาลนี้เป็นอย่างยิ่ง เทศกาลวันตรุษจีนยังมีชื่อเรียกอีกมากมาย เช่น “เหนียน” “ซุนเจีย” เนื่องจากการฉลองเทศกาลวันตรุษจีนตรงกับช่วงปลายฤดูหนาว ต้นฤดูใบไม้ผลิ ผู้คนจึงเรียกเทศกาลนี้ว่า “ซุนเจีย (เทศกาลฤดูใบไม้ผลิ)” คำว่า “ซุน” หมายถึงฤดูใบไม้ผลิ ส่วนคำว่า “เจีย” มีความหมายว่า เทศกาล ในหนังสือเจียวอันเซี่ยนจื่อ (Yuehong Zhou และ Baojun Chen. 2542 : 1040-1041) มีการบันทึกที่เกี่ยวกับกิจกรรมวันตรุษจีนไว้ว่า “ตอนเช้า ๆ ของวันปีใหม่ สมาชิกในครอบครัวจะใส่เสื้อชุดใหม่ เปิดประตูของบ้านและจุดประทัด ซึ่งหมายถึงเปิดประตูแล้วจะได้รับสิริมงคล สิ่งดีงามและโชคดีท่ามกลางเสียงประทัด อาหารเช้าจะมีบะหมี่หวาน อาหารเจและอาหารแห้ง ทานอาหารเสร็จแล้วจะไปไหว้ศาลเจ้าเพื่อขอพรจากเทพเจ้า ส่วนข้อห้ามในวันปีใหม่มีดังต่อไปนี้ ห้ามกินของคาว หวานน้ำ หั่นผักด้วยมีด ต้มน้ำแกง ถัอไม่กวาด จับเข็มและด้าย ค่าลูกหลาน ไปทำนาทำไร่และนอนกลางวัน เป็นต้น ถ้าไปเยี่ยมญาติมิตรสหาย เมื่อเดินเข้าประตูต้องกล่าวคำอวยพรว่า “ซินเจิ้นหรูอี้” ของขวัญจะประกอบด้วยส้ม (2 ลูก) ขนม ใบชา ฯลฯ ญาติรับของขวัญแล้วจะมีของตอบรับเหมือนกัน บางคนจะส่งคืนส้มหรือเอาส้มของตนมามอบให้ การมอบส้มซึ่งกันและกันมีความหมายว่าทั้งสองฝ่ายมีความสุข ความเจริญและความเป็นสิริมงคลในปีใหม่ ถ้าทั้งสองฝ่ายมีเด็ก ๆ ก็จะต้องให้อั่งเปากับเด็ก ถ้าเป็นลูกสาวที่แต่งงานออกรเรือนไปแล้ว ก็ต้องกลับไปเยี่ยมบิดามารดาในวันที่ 1 หรือวันที่ 2 หรือวันที่ 3 หรือวันที่ 15 ของเดือนอ้าย ของขวัญประกอบด้วยส้ม ขาหมูที่ต้มสุกแล้วและขนมหวานต่าง ๆ เป็นต้น ครอบครัวฝ่ายแม่สามารถรับของขวัญทั้งหมดหรือรับเฉพาะบางส่วน แต่ต้องส่งคืนส้ม 2 ลูกแก่ลูกสาว ในชนบทจะมีการเล่นจิวเต๋อจิวเต๋อ เนื่องจากอำเภอเจียวอันของมณฑลสกุเกี้ยนติดกับพื้นที่เต๋อจิวและจิวเต๋อจิว เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลในภาคใต้ของจีน”

เทศกาลหยวนเซียว เทศกาลขนมบัวลอยตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน เทศกาลนี้มีชื่อเรียกมากมาย เช่น เทศกาลหยวนเซียว เทศกาลช่างหยวน เทศกาลซุนเต็ง เนื่องจากเดือนหนึ่งของจีนเรียกว่าเดือนหยวน คำว่า เซียว หมายความว่า กลางคืน วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 1 เป็นวันพระจันทร์เต็มดวงวันแรกของปีใหม่ ผู้คนจึงเรียกเทศกาลนี้ว่า เทศกาลหยวนเซียว ชาวจีนนิยมเรียกขนมบัวลอยเป็นหยวนเซียว ผู้คนก็จะเรียกเทศกาลนี้ว่า เทศกาลขนมบัวลอย “ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซิงจนถึงสมัยสาธารณรัฐจีน ชาวเจียวอันจะห้อยโคมไฟอยู่หน้าประตูของศาลบรรพบุรุษและศาลเจ้าอื่นในเทศกาลนี้ ภายในศาลจะตั้งกระถางดอกไม้ไฟ (ทำด้วยกระดาษสี) 5 กระถาง ซึ่งดอกไม้ไฟที่อยู่ตรงกลางคือดอกไม้ต้น ทั้ง 2 ข้างจะตั้งกระถางดอกขาและดอกเบญจมาศอย่างละ 2 กระถาง ในตอนค่ำ ผู้คนจะออกมาชมโคมไฟ ส่วนเจ้าสาวในชนบทจะมีการไหว้ศาลเจ้า

ที่ เรียกว่า “ล่อเมี่ยว” นอกจากนี้ ทุกครัวเรือนจะนั่งขนมหวานเพื่อนำไปเช่นไหว้บรรพบุรุษ ซึ่งทำด้วยแป้งข้าวเหนียวและน้ำตาลแดงหรือน้ำตาลขาว บางคนนิยมใส่งาและเส้นฟักลงไป ขนม เมื่อลูกสาวที่ออกเรือนแล้วกลับไปเยี่ยมญาติฝ่ายแม่ ก็จะนำขนมหวานไปมอบให้กับญาติ มีความหมายว่า ทุกคนในบ้านจะได้รับความเป็นสิริมงคล มีชีวิตหวานชื่น ถ้าหากว่ามีสมาชิกของครอบครัวเสียชีวิตในปีที่แล้ว ครอบครัวนี้จะไม่ทำขนมหวาน ญาติพี่น้องคนอื่นจะนำมามอบให้ก่อนเทศกาลหยวนเซียว” (Yuehong Zhou และ Baojun Chen. 2542 : 1041) แต่สุธาสินี ชัยเชื่อนขันธุ์ (21 มกราคม 2555 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า “ในชุมชนบางน้ำผึ้ง ลูกหลานจีนฮกเกี้ยนจะไม่มีการทำขนมหยวนเซียวในเทศกาลนี้” จากที่กล่าวมา แสดงว่าชาวเจียวอันไม่นิยมทำขนมหยวนเซียวเช่นเดียวกับชาวจีนที่อยู่ทางภาคเหนือ

เซ็งเม้ง เทศกาลเซ็งเม้งเป็นหนึ่งในยี่สิบสี่ฤดูกาลของจีน ชาวจีนโบราณแบ่งฤดูกาลของปีเป็นยี่สิบสี่ฤดู ในเทศกาลเซ็งเม้ง ประเพณีที่สำคัญที่สุดของชาวจีนคือไปไหว้บรรพบุรุษที่หลุมฝังศพ ซึ่งถือเป็นการแสดงความกตัญญู การเคารพและระลึกถึงบรรพบุรุษ “ตามประเพณีของชาวเจียวอัน เซ็งเม้งจะแบ่งเป็นเซ็งเม้งเก่าและเซ็งเม้งใหม่ เซ็งเม้งเก่าตรงกับวันที่ 3 เดือน 3 ของปฏิทินจันทรคติของจีน ในวันที่ สมาชิกทั้งครอบครัวจะพากันไปไหว้สุสานบรรพบุรุษ ผู้คนจะเตรียมของเช่นไหว้และเอาจอบไปด้วย เมื่อเดินทางไปถึงที่หลุมฝังศพ ลูกหลานจะขุดดินและเติมดินใหม่ให้กับหลุมฝังศพ วางกระดาษไหว้บรรพบุรุษ มีนาชานิด บางครอบครัวจะซักชวนเพื่อน ๆ ไปเช่นไหว้ด้วยกัน เรียกว่า “ซ่างมู่” ด้านซ้ายของสุสานจะมีหินก้อนหนึ่ง ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่ ลูกหลานต้องเช่นไหว้เจ้าที่ก่อน แล้วจะเช่นไหว้บรรพบุรุษของตน ส่วนเซ็งเม้งใหม่ตรงกับวันที่ 5 เดือนเมษายน ตามปฏิทินสากล ถ้ามีสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตไปแล้ว แต่ยังไม่ครบ 1 ปี ในวันที่ลูกหลานและญาติพี่น้องจะใส่ชุดไว้ทุกข์ไปเช่นไหว้สมาชิกคนที่ถึงแก่กรรมไป ชาวบ้านบางแห่งกำหนดวันที่ 5 เดือนเมษายนเป็นวันเช่นไหว้หลุมฝังศพบรรพบุรุษ” (Yuehong Zhou และ Baojun Chen. 2542 : 1041) ในชุมชนบางน้ำผึ้ง มีลูกหลานจีนฮกเกี้ยนพูดถึงการเช่นไหว้หลุมฝังศพบรรพบุรุษมี 2 หน บางคนจะไปเช่นไหว้ในวันที่ 5 เดือนเมษายน บางคนจะไปเช่นไหว้ในวันอื่น ซึ่งไม่ตรงกับวันเซ็งเม้งที่ผู้คนรู้กันทั่วไป ดังที่ สุธาสินี ชัยเชื่อนขันธุ์ (21 มกราคม 2555 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า “นอกจากมีการเช่นไหว้หลุมฝังศพบรรพบุรุษในวันที่ 5 เดือนเมษายนแล้ว ยังมีการไหว้อีกหนหนึ่ง ซึ่งอาจจะอยู่ในเดือนมีนาคม บางครอบครัวจะไปไหว้บรรพบุรุษในวันที่ 5 เดือนเมษายน บางครอบครัวจะไปเช่นไหว้ในเดือนมีนาคมตามความต้องการของตน” ชาวจีนฮกเกี้ยนโบราณอาจจะไหว้หลุมฝังศพในวันที่ 3 เดือน 3 ของปฏิทินจันทรคติของจีน ชาวจีนฮกเกี้ยนในปัจจุบันส่วนใหญ่อาจจะไหว้ในวันที่ 5 เดือนเมษายนตามปฏิทินสากล เพราะคนในสมัยนี้นิยมใช้ปฏิทินสากลและจะไม่ค่อยสนใจปฏิทินจันทรคติของจีน จึงทำให้วันเซ็งเม้งแบ่งเป็นเซ็งเม้งเก่าและเซ็งเม้งใหม่

วันไหว้ขนมบัวจ่าง เทศกาลบัวจ่างตรงกับวันที่ 5 เดือน 5 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน ซึ่งถือเป็นเทศกาลใหญ่และเก่าแก่เทศกาลหนึ่งของประเทศจีน เทศกาลบัวจ่างยังมีชื่อเรียกอีกมากมาย เช่น เทศกาลเดือนห้า เทศกาลตวนอู่ ในวันที่ 5 เดือน 5 ชาวจีนนิยมแข่งเรือมังกรและกินขนมบัวจ่างเพื่อระลึกถึงชวีหยวน นักกวีรักชาติผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของจีน “ในวันนี้ชาวบ้านนิยมแขวนกิ่งไม้หรือหญ้ากำหนั่งอยู่บนประตูบ้าน บางคนคั้นเหล้าสุงหวาง หรือพรมเหล้าใต้ผนังเพื่อขจัดแมลงและสิ่งโชคร้าย ส่วนเด็ก ๆ จะแขวนถุงผ้าที่ใส่สมุนไพรจีนหรือเป้งหอม ชาวจีนเชื่อว่าการทำเช่นนี้จะสามารถหลีกเลี่ยงโรคห่าได้ ในวันที่ 1 เดือน 5 ของปฏิทินจันทรคติของจีน ชาวบ้านจะห่อขนมบัวจ่าง ถ้าพ่อตาแม่ยายเสียชีวิตในปีที่แล้ว ลูกสาวที่แต่งงานออกเรือนไปแล้วจะต้องนำขนมบัวจ่างกลับไปเช่นไหว้คุณพ่อคุณแม่ของตน เมื่อญาติพี่น้องได้รับขนมแล้ว ก็จะร้องไห้ด้วยความเศร้าโศกเสียใจ เรียกว่า “ขนมบัวจ่างฝึกร้องไห้” หลังจากเซ่นไหว้เรียบร้อยแล้ว จะนำมาแจกให้ญาติคนอื่นหรือเพื่อนบ้าน ครอบครัวละ 1-2 ชิ้น คนที่ได้ขนมนั้นจะต้องมอบลูกท้อและลูกพลัมให้ ถ้าหากว่าพ่อตาแม่ยายยังมีชีวิตอยู่ ลูกสาวที่แต่งงานออกเรือนไปแล้วจะไม่ต้องห่อขนมบัวจ่าง” (Yuehong Zhou และ Baojun Chen. 2542 : 1042)

สารทจีน เทศกาลสารทจีนตรงกับวันที่ 15 เดือน 7 ตามปฏิทินของจีน เทศกาลนี้มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นประเพณีที่แพร่หลายในกลุ่มชาวจีนที่อยู่ภาคกลางของจีนก่อนสมัยราชวงศ์ถัง กิจกรรมที่สำคัญประกอบด้วยการไหว้บรรพบุรุษและผู้ดูแล (โพน้องหรืองานทิ้งกระจาด) ชาวจีนส่วนมากถือกันว่าเทศกาลนี้เป็นเทศกาลผี ตอนเย็นในวันสารทจีน ทุกครัวเรือนจะวางอาหารคาว ขนมหวานชนิด ผลไม้ต่างๆ และข้าวเปล่า เป็นต้น ไว้หน้าประตูบ้าน เพื่อเซ่นไหว้ผีที่ไม่มีญาติถึงเที่ยงคืนแล้วจะเผากระดาษทองกระดาษเงิน บางชนบทจะจัดงานทิ้งกระจาด (พิธีศาสนาพุทธฝ่ายมหายาน) ซึ่งมีการทำหุ่นยวมบาล เทพ ตั้งปะรำเพื่อสร้างสถานที่เซ่นไหว้ผีไร้ญาติและลอยกระทง ตั้งแต่วันที่ 1 จนถึงปลายเดือน 7 แต่ละหมู่บ้านจะเลือกวันใดวันหนึ่งมาจัดงานทิ้งกระจาด (Yuehong Zhou และ Baojun Chen. 2542 : 1042)

วันไหว้พระจันทร์ ตรงกับวันที่ 15 เดือน 8 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน เมื่อถึงเทศกาลวันไหว้พระจันทร์ ชาวจีนจะนำขนมที่เรียกในภาษาจีนกลางว่า “เย่ปี้ง” ซึ่งมีสัญลักษณ์เฉพาะมาไหว้พระจันทร์ การไหว้พระจันทร์เป็นการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติ เพราะชาวจีนถือพระจันทร์เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นเทวดาเหนือมนุษย์ เทศกาลวันไหว้พระจันทร์เป็นวันที่พระจันทร์ส่องแสงงดงามที่สุดและเต็มดวงที่สุด ชาวจีนจึงเชื่อว่าพระจันทร์เป็นสัญลักษณ์ของความสวยงาม เป็นสื่อกลางของการคิดถึงซึ่งกันและกัน เมื่อคนในครอบครัวจากบ้านเกิดไปไกลคิดถึงครอบครัว ก็ให้แขนงมองดวงจันทร์ส่งความรู้สึกที่ดีและความคิดถึงไปสู่ครอบครัวและคนที่รักผ่านดวงจันทร์ ในหนังสือเจียวอันเซียนจื่อ (Yuehong Zhou และ Baojun Chen. 2542 : 1043) มีการบันทึกกิจกรรม

ของชาวจีนฮกเกี้ยนไว้ว่า ขนมหิวพระจันทร์เป็นขนมงที่มีรูปวงรีไม่มีไส้ พอถึงตอนค่ำ ชาวบ้านนิยมนำขนมและผลไม้ไปไหว้พระจันทร์นอกบ้าน ผู้สูงอายุจะเล่นิทานให้เด็กฟัง ในชนบทจะมีการเล่นจิ้งจอกด้วย

วันไหว้ขนมอี๋ ในเทศกาลนี้ ชาวบ้านจะมีการฉลองหลังเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร บางชนบทจะจัดงานขอพร ซึ่งหมายความว่า เก็บเกี่ยวได้ผลอุดมสมบูรณ์และขอให้มีความปลอดภัยในช่วงเวลาต่อไป บางครอบครัวจะทำขนมอี๋เพื่อนำไปไหว้บรรพบุรุษ

วันสิ้นปี ตั้งแต่วันที่ 16 จนถึงวันที่ 23 เดือน 12 ตามปฏิทินจีน ทุกครอบครัวจะทำความสะอาดบ้านเรือน วันที่ 24 จะมีการส่งเจ้าซิ่ง (เทพเจ้าตา) กลับสวรรค์ นอกจากนี้ ในวันสิ้นปียังมีการเช่นไหว้บรรพบุรุษและญาติที่เสียชีวิตในต่างแดน สมาชิกในครอบครัวจะทานข้าวด้วยกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาในตอนเย็น หลังทานข้าวมีอันเสร็จเรียบร้อย ชาวบ้านจะวางข้าวเปล่าถ้วยหนึ่งอยู่บนเตาไฟ (เรียกว่า ข้าวข้ามปี) บนข้าวจะปักดอกไม้กระดาษแดงดอกหนึ่ง มีความหมายว่า การเก็บเกี่ยวข้าวสาร ได้ผลอุดมสมบูรณ์ วางส้ม 2 ลูกบนเตา มีความหมายว่า ทั้งครอบครัวจะได้รับสิริมงคลในปีใหม่ หลังผ่านเที่ยงคืน ชาวบ้านจะจุดประทัด แสดงว่าปีเก่าผ่านไป ปีใหม่มาถึงแล้ว

(3) ความเชื่อของชาวจีนฮกเกี้ยน

สำหรับความเชื่อของชาวจีนฮกเกี้ยนที่อยู่ในเมืองไทย ในสารานุกรมชาติพันธุ์ : ฮกเกี้ยน ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ (2543 : 18) กล่าวว่า “ชาวฮกเกี้ยนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธทั้งนิกายมหายานและหินยานรวมทั้งลัทธิเต๋า มีการบูชาเทพเจ้าและวิญญาณบรรพบุรุษ เทพเจ้าที่ชาวฮกเกี้ยนให้ความนับถือมีหลายองค์ ได้แก่ เทวดาทิศ เทพเทียนโฮ่ว เทพปุ่นเอ่ากง เทพเจ้าซาหยกฮ้อง (กวนอู) กิวอ้องต่ายเต้ ส่วนหมอเทวดาที่ชาวฮกเกี้ยนให้ความเคารพนับถือมีด้วยกัน 2 องค์คือโจวซือกงและต่ายเต้เอี้ย ซึ่งเป็นพระจีนในมณฑลฮกเกี้ยนที่มีเมตตาให้การรักษาแก่คนทั่วไป”

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวจีนฮกเกี้ยนที่อพยพมาเมืองไทยและลูกหลานบางส่วนไม่เพียงแต่นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานและลัทธิเต๋า ยังนับถือศาสนาพุทธนิกายหินยานด้วย แต่ข้อมูลที่ได้มาจากชุมชนบางน้ำผึ้งปรากฏว่า ชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนนับถือศาสนาแบบดั้งเดิมในมณฑลฮกเกี้ยน ดังที่ สมศักดิ์ แซ่โง้ว (15 ตุลาคม 2554 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า “คุณปู่เป็นคนทรงเจ้า เคยช่วยผู้ป่วยทำพิธีทรงเจ้าจนสามารถรักษาให้ผู้ป่วยเป็นปกติ” ก่อนที่ชาวจีนฮกเกี้ยนจะเข้าไปบุกเบิกพื้นที่มณฑลฮกเกี้ยน ก็ปรากฏว่ามีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่แล้ว คำว่า “หมิ่น” เป็นชื่อของมณฑลฮกเกี้ยน แต่ก็เป็นชื่อเรียกของชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในมณฑลฮกเกี้ยน “ชาวจีนฮกเกี้ยน โบราณนับถืองู ซึ่งเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ของตนและมักจะเลี้ยงงูที่บ้าน ชนกลุ่มน้อยเก่าแก่ที่อาศัยอยู่ในมณฑลฮกเกี้ยน ได้แก่ ชาวเซอ ชาวเกาซาน เป็นต้น” (“ฮกเกี้ยน” ม.ป.ป. : ออนไลน์) ศาสนาที่คนทรงเจ้านับถือในชุมชนบางน้ำผึ้งอาจจะเป็นศาสนาตั้งเดิมของชนกลุ่มน้อยในมณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งเป็นเรื่องที่

นำศึกษามาก “ในเอกสารโบราณของจีนจะเรียกเผ่าพันธุ์หลายเผ่าที่อาศัยอยู่ทางภาคใต้ของจีนตั้งแต่
 กลุ่มแม่น้ำแยงซีถึงชายแดนระหว่างจีนกับเวียดนามและจีนกับพม่านี้ว่า “ไปเยะ” แปลว่า “เยะ
 ร้อยเผ่า” กลุ่มชนเผ่าไปเยะมีอายุประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว ทางไทยเคยอ่านคำว่า “เยะ” เป็น “เยอะ”
 หรือ “เยะ” หรือ “เหวียด” ทางสกลเขียนเรียกชื่อว่า “หมิ่นเยะ” หมายถึง เยะที่อยู่แถบสกลเขียน”
 (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2530 : 20) หลังจากชาวฮั่นอพยพเข้ามาในมณฑลสกลเขียนเป็นจำนวนมาก
 วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยบางส่วนอาจจะมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมฮั่นบ้าง บางส่วนอาจจะ
 ได้อุบัติและสืบทอดลงมา เช่น ประเพณีการฝังศพ 2 ครั้ง คนที่ตายอยู่นอกบ้านจากอุบัติเหตุจะไม่
 นำศพเข้าบ้านมาประกอบพิธี นอกจากนับถือศาสนาแบบดั้งเดิมแล้ว ชาวสกลเขียนบางคนในเมืองจีน
 อาจนับถือศาสนาคริสต์ด้วย “คุณพ่อเคยเล่าว่า มีชาวฝรั่งเข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในอำเภอเจียว
 อันแล้ว” (เหล็กหง แซ่โก้ว. 17 กันยายน 2554 : สัมภาษณ์) ถึงแม้ศาสนาพุทธฝ่ายมหายานและลัทธิ
 เต๋าจะมีอิทธิพลมากกว่าศาสนาอื่น ๆ ในมณฑลสกลเขียน แต่ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามก็สามารถพิสูจน์
 ว่า มณฑลสกลเขียนมีความหลากหลายทางด้านศาสนา

ส่วนวัฒนธรรมด้านอาหาร การตั้งชื่อ พิธีแต่งงาน พิธีศพและประเพณีงานศพจะมี
 การศึกษารายละเอียดในบทที่ 4

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์

ความหมายของอัตลักษณ์ในทางมานุษยวิทยา ดังที่ บุญยง ชื่นสุวิมล (2551 : 16) สรุปได้
 ดังนี้

1. เป็นคุณลักษณะของเอกลักษณ์และความเป็นปัจเจกชนที่มีความแตกต่างอย่างสำคัญอัน
 ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น
2. หมายถึงคุณลักษณะที่เหมือนกันซึ่งทำให้บุคคลคบหาสมาคมกันเองกลายเป็นกลุ่มหรือ
 พวกบนพื้นฐานของลักษณะโดดเด่นที่เหมือนกัน เช่น อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ความหมายนี้อาจ
 ใช้ได้กับกลุ่ม พวก สถาบันของทุก ๆ สิ่งไปจนถึงปัจเจกชน ดังนั้น ครอบครัว ชุมชน ชนชั้น และ
 ประเทศ นั้นได้รับการกล่าวว่ามีอัตลักษณ์อยู่เสมอ

ส่วนทฤษฎีที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์นั้น ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547 : 33-34) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์
 มีทั้งที่เป็นระดับปัจเจกและอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม ในระดับปัจเจก บุคคลคนหนึ่งอาจจะมีหลายอัต
 ลักษณ์อยู่ในตัวเอง เช่น เพศสภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ชนชั้นทางสังคม อาชีพ และศาสนา เป็นต้น ในขณะที่
 ที่อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ร่วมถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกัน
 ของกลุ่มนั้น ย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม

ตนด้วย ฉะนั้นเมื่อพูดถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเป็นลักษณะอัตลักษณ์ร่วมของสมาชิกของกลุ่มคนในสังคมเดียวกัน ซึ่งแตกออกไปจากกลุ่มอื่น ๆ

ขวัญชีวัน บัวแดง (2546 : 96) กล่าวว่า การสร้างอัตลักษณ์และตัวตนทางชาติพันธุ์จากกลุ่มย่อยหลายๆกลุ่มให้เป็นกลุ่มเดียวกันที่มีต้นกำเนิดและประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีดินแดนที่เป็นของตนเอง มีภาษาร่วมกันและมีวัฒนธรรมเฉพาะ เป็นการสร้างภาพที่เป็นตัวแทน ซึ่งอาจจะอยู่บนพื้นฐานตำนานหรือภาษาหรือวัฒนธรรมเฉพาะของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ในบรรดาชนกลุ่มย่อยทั้งหมด เป็นการสร้างภาพและตัวตน เพื่อตอบโต้กับกลุ่มอื่นที่จะเข้ามาครอบครองหรือแย่งชิงอำนาจในการปกครองและทรัพยากร การสร้างอัตลักษณ์และตัวตนทางชาติพันธุ์มักจะเกี่ยวพันกับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อให้เกิดความศรัทธาและการอุทิศตัวเพื่อการสร้างชาติอย่างมุ่งมั่น การสร้างอัตลักษณ์และตัวตนให้มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวและมีเอกภาพเป็นความจำเป็นทางการเมืองและเกิดขึ้นท่ามกลางสภาพการเมืองที่มีลักษณะเฉพาะที่กำหนดความสัมพันธ์ทางชนชาติที่มีลักษณะเฉพาะ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่สร้างขึ้นโดยขบวนการที่เป็นตัวแทนของชาติพันธุ์นั้น ย่อมมีผลต่อความคิด จิตสำนึกและการปฏิบัติของบุคคล แต่ในการปฏิบัติและท่ามกลางความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นจริงนั้น ชาติพันธุ์เป็นเพียงหนึ่งในอัตลักษณ์อื่น ๆ ได้แก่ ศาสนา เพศ ภูมิภาค ประเทศหรือท้องถิ่นและเครือญาติที่บุคคลสามารถเลือกที่จะแสดงออกให้มีความหมายในทางปฏิบัติ ดังนั้นเมื่อเรามองเรื่องการสร้างอัตลักษณ์และตัวตนในเชิงกลยุทธ์และการสร้างสถานภาพในท่ามกลางความสัมพันธ์ทางอำนาจที่มีลักษณะเฉพาะ เราจึงจะเข้าใจได้ว่า ขบวนการอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ย่อมมีการเกิดใหม่ การปรับเปลี่ยนเนื้อหาและรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมและมีการดับสูญ

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่พูดภาษาเดียวกันนั้น มีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ชุดเดียวกัน มีการใช้ความแตกต่างมาเป็นตัวกำหนดความเป็นลักษณะเฉพาะของตนและมีแบบแผนทางวัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา อัตลักษณ์มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาและรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมตลอดเวลา

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับประวัติชีวิต

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับประวัติชีวิต ดังนี้

สุภาวศ์ จันทวานิช (2550 : 113-121) กล่าวว่า ประวัติชีวิตคือระเบียบวิธีในการศึกษาประวัติของบุคคลหรือของกลุ่มโดยการสืบสาวปัจจัยภายนอกซึ่งได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและปัจจัยภายในซึ่งได้แก่ ความนึกคิดของตัวบุคคลหรือกลุ่มนั้น การศึกษาอาจกระทำโดยศึกษา

เรื่องราวตลอดชีวิตหรือช่วงเวลาตอนใดตอนหนึ่งของชีวิตก็ได้ ลักษณะเด่นของประวัติชีวิตคือ การศึกษาบุคคลในบริบททางวัฒนธรรมของคนคนนั้นเพื่อหาคำอธิบายว่าทำไมเขาจึงคิดเช่นนั้น เช่นนั้น เขาได้รับแรงจูงใจจากสิ่งใดทำให้ประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น ประวัติชีวิตทำให้ผู้วิจัยมองเห็น ความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลกับวัฒนธรรมที่หล่อหลอมเขาอยู่ สภาพนี้เองทำให้ประวัติชีวิตแตกต่างไป จากชีวประวัติ

ส่วนวิธีประวัติชีวิต สุกางส์ จันทวานิช (2550 : 119-121) ได้แบ่งประเด็นในการทำเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์ นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเฉพาะเจ้าของประวัติชีวิต ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของประวัติชีวิต นักวิจัย จะต้องไปพบเจ้าของประวัติชีวิตอย่างต่อเนื่องและวางตัวและบทบาทให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ต้องสร้างความไว้วางใจก่อนแล้วจึงจะเริ่มลงมือทำประวัติชีวิต

2. ภาษา นักวิจัยต้องเรียนรู้ภาษาของเจ้าของประวัติชีวิต เพื่อจะได้เข้าใจข้อมูลที่เจ้าของประวัติชีวิตถ่ายทอดให้ในระดับลึกซึ่งอย่างที่เรียกกันว่ารู้ Subjective Meaning ของเจ้าของประวัติชีวิต อีกทั้งยังรู้ความหมายของเรื่องปลีกย่อยในวัฒนธรรมที่หล่อหลอมเจ้าของประวัติชีวิตอยู่ การรู้ภาษาอย่างนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยใช้ภาษาที่เหมาะสมถูกต้องในการรวบรวมข้อมูลที่จะได้มาโดยยาก

3. การสัมภาษณ์ ในการศึกษาประวัติชีวิต ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เป็นอย่างมาก เพราะต้องการทราบเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณค่า ค่านิยม พิศนคติ ความเชื่อและความหมายของบุคคลที่เป็นเจ้าของประวัติชีวิต

4. ความน่าเชื่อถือและการเลือกตัวอย่าง ผู้วิจัยอาจตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยอาศัยการสังเกตความสมเหตุสมผล การตรวจสอบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนอื่น และจากการถามซ้ำ จากเจ้าของประวัติชีวิต สำหรับการเลือกตัวอย่าง คือ ให้เลือกตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของประวัติ และเรื่องที่ต้องการจะศึกษามากที่สุด พิจารณาความสอดคล้องในแง่เพศ อายุ และฐานะทางสังคม ประกอบด้วย จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนของเรื่องที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี

5. การหาข้อมูลเพิ่มเติม ได้แก่การใช้ข้อมูลแหล่งอื่น ๆ และการใช้เทคนิคทางจิตวิทยา เช่น การถ่ายรูป การบันทึกเทป

6. การบันทึกข้อมูล ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้มานี้จะต้องบันทึกไว้เพื่อการวิเคราะห์ต่อไป การใช้เทปบันทึกเสียงช่วยให้เก็บข้อมูลได้ละเอียดยิ่งขึ้น

7. บุคลิกภาพของผู้วิจัย นักวิจัยที่จะทำการศึกษาประวัติชีวิตต้องระมัดระวังบุคลิกภาพของตน วางตนให้เหมาะสม ไม่สร้างเงื่อนไขให้กับตนเองที่จะเป็นอุปสรรคแก่การรวบรวมข้อมูล ระมัดระวังการมีอคติ

2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์วรรณา

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์ ดังนี้

คำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูด เดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2537 : 156)

ส่วนทฤษฎีที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์วรรณา ดังที่ งามพิศ สัตย์สงวน (2547 : 7-8) กล่าวว่า ชาติพันธุ์เป็นรากฐานของวิชามานุษยวิทยา หมายถึงการเขียนถึงประชากรกลุ่มต่าง ๆ ชาติพันธุ์วรรณา จึงหมายถึงการพรรณนาถึงวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เฉพาะของสังคมหนึ่ง เพื่อให้รู้จักวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง การพรรณนาถึงวัฒนธรรมที่เฉพาะที่ใดที่หนึ่งนั้นจะมีลักษณะดังนี้ เริ่มต้นจากการให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพที่เป็นสถานที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ในวัฒนธรรมนั้น ๆ รวมทั้งพืชสัตว์และมนุษย์ที่อยู่อาณาเขตบริเวณเดียวกัน เรียกว่าพรรณนาถึงระบบนิเวศวิทยา เพื่อดูการปรับตัวของมนุษย์ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ กันว่า มนุษย์ในแต่ละชุมชน แต่ละสังคมมีการปรับตัวอย่างไรกับสิ่งแวดล้อม หลังจากนั้น จะพรรณนาถึงองค์ประกอบสำคัญของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ คือกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ มักจะเริ่มด้วยการพรรณนาในกลุ่มอื่น ๆ ที่ห่างออกไป เช่น กลุ่มเพื่อนบ้าน สมาคมชมรมและชุมชน เป็นต้น ต่อมาจะพรรณนาถึงลักษณะทั่วไปของวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และการศึกษา จากนั้นจะเน้นในหัวข้อที่แต่ละคนสนใจเป็นพิเศษ เช่น อาจเน้นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและถ่ายทอดวัฒนธรรม เน้นระบบครอบครัวและเครือญาติหรือหัวข้ออื่น ๆ เป็นต้น

2.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งทางด้านกายภาพ การเกษตร สังคมและด้านเศรษฐกิจ เพื่ออำนวยความสะดวกและความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่มนุษย์ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ตามความคิดเห็นของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (2521 อ้างถึงใน ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536 : 2) นั้น การตั้งถิ่นฐานเป็นการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในเชิงประสานและเกื้อกูลกัน การตั้งถิ่นฐานมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งตลอดมาในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ในฐานะที่เป็นจุดกำเนิดของระบบสังคม การปกครอง และวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อสามารถพัฒนาชีวิตมนุษย์ภายใต้เงื่อนไข 4 ประการคือ

1. ตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ได้อย่างเพียงพอ

2. รักษาภาวะสมดุลกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ได้
3. มีความเสมอภาคทางสังคม
4. มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งการเป็นมนุษย์

2.5.1 ความหมายของการตั้งถิ่นฐาน

พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2549 : 478) ให้ความหมายของการตั้งถิ่นฐานว่า การบุกเบิกหรือการตั้งถิ่นฐานของประชาชนที่อพยพจากถิ่นเดิม ไปอยู่ในประเทศใหม่ หรือในที่ใหม่ที่ใดที่หนึ่ง

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2527 : 5) กล่าวว่า การตั้งถิ่นฐาน หมายถึง การอยู่เป็นหลักแหล่งอันถาวร มีการสร้างอุปกรณ์และความสะดวกต่าง ๆ ขึ้นมารวมทั้งอาหาร บ้านเรือน ที่กำบัง ทรัพยากรสมบัติ ถนนหนทางตลอดจนรั้ว นอกจากนี้ยังรวมไปถึงบทบาทหน้าที่และรูปร่างของการตั้งถิ่นฐานเป็นส่วนรวมด้วย

ศุภฤกษ์ อายุวัฒน์ และ เขาวนุช แซ่ตั้ง (2534 : 2) กล่าวว่า การที่ประชากรอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นชุมชนอันอาจเกิดจากการอพยพของประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานหรือเกิดจากการขยายตัวของชุมชนเดิม

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การอยู่อาศัยในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นระยะเวลาติดต่อกันอย่างน้อยตั้งแต่ 3 ชั่วโมงขึ้นไป

2.5.2 รูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน

เนื่องจากลักษณะของภูมิศาสตร์ ทรัพยากรทางธรรมชาติ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในแต่ละที่จึงมีความต่างกัน มนู วัลยะเพ็ชร (2520 : 24-26) ได้อธิบายทฤษฎีที่เกี่ยวกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของเวนเดล บลานชาร์ด (Wendell Blanchard) ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามเส้นทางคมนาคมขนส่ง กล่าวคือ หมู่บ้านร้านค้าปลีกเรียงรายขนานไปตามแม่น้ำลำคลอง ถนน และทางรถไฟหรือใกล้ทะเล หากเป็นการตั้งถิ่นฐานที่เรียงรายขนานไปตามแม่น้ำลำคลอง ถนนและทางรถไฟ ก็มักมีการตั้งถิ่นฐานทั้งสองฟากของเส้นทางคมนาคมเหล่านี้
2. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานรวมกลุ่มอยู่เป็นหย่อม กลุ่มบ้านเหล่านี้โดยมากมักจะห่างจากเส้นทางคมนาคมขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำลำคลอง ทางรถไฟ ถนนใหญ่ประมาณ 0.25-1

กิโลเมตร รูปแบบการตั้งถิ่นฐานประเภทนี้ บ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และมักเลือกที่ตั้งของกลุ่มบ้านสูงกว่าไร่นา

3. รูปแบบที่มีหมู่บ้านเกิดขึ้นอย่างกระจัดกระจายอยู่อย่างโดดเดี่ยวคืออยู่เป็นหลัง ๆ ห่างกันมาก โดยตั้งอยู่ในที่นา ที่สวน บางแห่งก็เป็นที่ถูกเบิกใหม่ ๆ ศูนย์บริการชุมชนก็จะอยู่ห่างออกไปจากบ้านเรือนของราษฎร หมู่บ้านลักษณะนี้นับว่าลำบากต่อการพัฒนาอย่างยิ่ง เพราะบ้านเรือนอยู่ห่างกัน ยากที่รัฐจะจัดบริการให้ทั่วถึงและครบถ้วนได้ ส่วนสังคม ประเพณีและคตินิยมฉันทกวีหรือญาติจะไม่เข้มข้นเหมือนหมู่บ้านที่มีรูปแบบอื่น ๆ ที่กล่าวมา

2.5.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน

สำหรับทฤษฎีที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานนั้นนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น ไพทอร์ย์ ปิยะปกรณ์ (2531 : 63-64) มีความคิดเห็นว่า ถ้ามองในแง่ภูมิศาสตร์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานมีดังต่อไปนี้

1. แหล่งน้ำ เป็นปัจจัยที่ตั้งพื้นฐานที่จำเป็นของการตั้งถิ่นฐานในชนบทอันดับแรก เพราะน้ำมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของคนชนบทในด้านต่าง ๆ แหล่งน้ำที่เป็นที่ตั้งของการตั้งถิ่นฐานในชนบทส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง น้ำพุ ทะเลสาบและบ่อน้ำขุด

2. ที่ดินทำกิน บริเวณพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินสูง การตั้งถิ่นฐานก็จะมีความหนาแน่นสูง เพราะการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ได้จากที่ดินจะมีปริมาณสูง ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของที่ตั้งถิ่นฐานนั้นดีไปด้วย

3. ที่ดอน บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานในชนบทที่อยู่ใกล้แม่น้ำหรือที่ราบน้ำท่วมถึงหรือที่ลุ่มขังที่ตั้งบ้านเรือนของประชาชนส่วนใหญ่จะเลือกพื้นที่แห้งหรือดอนกว่าบริเวณรอบ ๆ

4. ที่กำบังภัย เป็นปัจจัยที่ตั้งพื้นฐานที่ป้องกันภัยจากความรุนแรงของสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น พายุลม พายุคลื่น พายุฝน ที่ตั้งบริเวณที่มีโอกาสปะทะภัยต่าง ๆ เหล่านี้ การตั้งถิ่นฐานจะเกิดขึ้นน้อยมาก ส่วนใหญ่ถิ่นฐานที่มีกำบังภัย เช่น ป่าไม้ หุบเขา ถ้า อ่าวด้านที่ไม่ได้ปะทะภัยจะเป็นที่ตั้งที่มีการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญ

5. ที่ป้องกันภัย การเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านในชนบทอาจจะต้องมีทำเลที่มีความสงบและปลอดภัย หรือเป็นที่ตั้งที่มีทำเลสามารถป้องกันภัยตัวเองได้

ในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ประเมศวร์ พรหมบุตร (2533 : 10) ได้กล่าวว่า การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์นั้น จะเลือกทำเลที่ตั้งที่มีปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ดีที่สุด ซึ่งปัจจัยดังกล่าวพอจะแยกออกได้ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านภูมิประเทศหรือปัจจัยทางด้านกายภาพ ได้แก่ สภาพที่ตั้ง ลักษณะของพื้นที่ต้องมีความปลอดภัยต่าง ๆ สภาพภูมิอากาศ แหล่งน้ำเพื่อใช้ในการบริโภคและเพื่อใช้ในการเพาะปลูก ความอุดมสมบูรณ์และแร่ธาตุต่าง ๆ

2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ จำนวนประชากร ความเชื่อถือ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ระดับการศึกษา ระดับรายได้และลักษณะการประกอบอาชีพด้วย รวมทั้งระบบการเมืองการปกครองและการบริการจากรัฐด้วย

ทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวเป็นทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ก่อนยุคโลกาภิวัตน์ ส่วนสากล สถิติวิทธานันท์ (2532 : 7-9) ได้ศึกษา ภูมิศาสตร์ชนบท ทฤษฎีของสากล สถิติวิทธานันท์ เป็นทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่ตามกระแสยุคโลกาภิวัตน์ เพราะมนุษย์มีการตั้งถิ่นฐานที่บริเวณที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ตามทฤษฎีของสากล สถิติวิทธานันท์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานได้ 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางวัฒนธรรม

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ สภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการเลือกเป็นที่ตั้งของชุมชน ได้แก่

1.1 แหล่งน้ำ เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ ดังนั้นการเลือกที่ตั้งชุมชนมักมีแหล่งน้ำเป็นองค์ประกอบเสมอ เช่น ริมแม่น้ำ หนองน้ำ เป็นต้น

1.2 ที่ดอน บริเวณซึ่งอาจมีน้ำท่วมอยู่เสมอ หรือน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก การตั้งบ้านเรือนจำเป็นต้องเลือกทำเลที่สูงเพื่อความปลอดภัย

1.3 ดินอุดมสมบูรณ์ ได้แก่บริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากน้ำที่ราบระหว่างภูเขา บริเวณเชิงเขาซึ่งมีดินตะกอน บริเวณเหล่านี้จะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่น เพราะมีผลิตผลทางการเกษตรสูง

1.4 แหล่งแร่ บริเวณที่มีแร่หรือทรัพยากรธรณีจะมีประชากรไปตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่น บางชุมชนจะขยายตัวอย่างรวดเร็ว การขยายตัวเช่นนี้บ้านเรือนจะไม่เป็นระเบียบ แต่ละคนตั้งบ้านเรือนตามความพอใจ

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการตั้งถิ่นฐาน ปัจจัยทางเศรษฐกิจแบ่งได้เป็น

2.1 บริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ การผลิตสินค้าหัตถกรรมส่วนใหญ่จะได้วัสดุจากธรรมชาติ เพื่อความสะดวกในการประกอบการจึงต้องตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนั้น

2.2 บริเวณที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่ชนบทที่ว่างเปล่าหลายแห่งเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมด้านการเกษตร ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่รองรับแรงงานในชนบทได้เป็นอย่างมาก

2.3 บริเวณเส้นทางคมนาคมตัดกัน อาจเป็นทางเกวียน ทางเท้า ทางเรือ ซึ่งเป็นทำเลที่มีการสัญจรผ่านไปมาอยู่เสมอ เหมาะที่จะตั้งบ้านเรือนร้านค้า เพราะสะดวกด้านการติดต่อและยังเป็นโอกาสให้สามารถแลกเปลี่ยนซื้อสินค้าได้ง่าย

3. ปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่

3.1 สถานที่เคารพบูชา เช่น สถูป เจดีย์ เทวสถาน ศาลเจ้าใกล้เคียงกับสถานที่เหล่านี้มักมีชุมชนและหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้ ๆ หมู่บ้านเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับสถานที่เคารพบูชาดังกล่าวไม่มากนัก

3.2 สถานที่ทางประวัติศาสตร์บางแห่งจะมีชุมชนหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้ ๆ บริเวณเช่นนี้อาจเป็นที่ตั้งหมู่บ้านมาช้านานหรือมีฉะนั้นเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่แก่และมีการค้นพบกันขึ้นใหม่

3.3 ประเพณีนิยม คนบางกลุ่มบางพวกจะเลือกที่ตั้งถิ่นฐานตามความเชื่อที่เคยยึดถือกันมา เช่น บริเวณกอไม้ใหญ่ บริเวณซึ่งมีลักษณะทางธรรมชาติแปลก เช่น มีก้อนหิน โผล่ ลานหิน หน้าผา เป็นต้น

จากทฤษฎีดังกล่าว สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มากที่สุดคือ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ รองจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ก็คือปัจจัยทางวัฒนธรรม กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน ก็จะอยู่ในชุมชนเดียวกันเพื่อสามารถติดต่อสื่อสารกันได้สะดวก ปัจจัยที่สามคือปัจจัยทางเศรษฐกิจ ก็คือความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างชุมชน ปัจจัยสุดท้ายคือ ในที่ตั้งถิ่นฐานมีที่ดินที่อุดมสมบูรณ์

2.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม

2.6.1 ความหมายของวัฒนธรรม

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2551 : 4) กล่าวถึง วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์วิธีในการปฏิบัติ รวมทั้งการจัดระเบียบตลอดจนระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆและมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยได้วิวัฒนาการสืบทอดกันมาอย่างมีแบบแผน

จรัญ พรหมอยู่ (2522 : 30) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญองงามในวิถีแห่งชีวิตส่วนรวมวัฒนธรรม

วัฒนธรรมคือวิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกัน ได้เรียนกัน ได้เอาอย่างกัน

วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อเป็นประเพณีกันมา

วัฒนธรรมคือ ความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติและกิริยาอาการหรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น

วัฒนธรรมคือมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

สุพิศวง ธรรมพันทา (2532 : 6) กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึงวิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่สมาชิกนับแต่ชั้นบรรพบุรุษเป็นต้นมา ร่วมกันสร้างสมอย่างต่อเนื่องจนเห็นเป็นลักษณะเด่นเฉพาะในสังคมมนุษย์นั้น ๆ วัฒนธรรมเป็นสิ่งแสดงอัจฉริยะและคุณค่าของมนุษยชาติ

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งและเปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ อันเป็นมรดกที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม

2.6.2 ประเภทของวัฒนธรรม

ตามการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมที่อยู่ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 นั้น ณรงค์ เสียงประชา (2539 : 19-20) ได้วิเคราะห์และแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. คติธรรม คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ทำดีได้ดี
2. เนติกรรม คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับ นับถือกันว่ามีความสำคัญพอๆกับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
3. สหธรรม คือวัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่างๆที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่างๆ ในสังคม
4. วัตถุธรรม คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคาร สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ สะพาน ถนน รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์

2.6.3 ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคมและทุกประเทศที่อยู่ในโลกนี้ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อสังคมมนุษย์ เช่น สุพิศวง ธรรมพันทา (2532 : 6-9) อธิบายถึงความสำคัญของวัฒนธรรมว่า

1. วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยภาพของมนุษย์เกี่ยวกับการดำรงชีวิต

- 1.1 วัฒนธรรมเป็นการปรับใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่าเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์
- 1.2 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงว่ามนุษย์มีความสามารถเหนือกว่าสัตว์ประเภทอื่นในการดำรงชีวิตบนโลกนี้เป็นที่ยอมรับกันว่ายิ่งนานวันเราจะมองเห็นความแตกต่างของวิถีชีวิตมนุษย์จากสัตว์อื่นมากขึ้นทุกที

2. วัฒนธรรมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมมนุษย์

2.1 วัฒนธรรมกำหนดแบบแผนของพฤติกรรมและรูปแบบของสถาบันทางสังคมของแต่ละสังคม

2.2 วัฒนธรรมเป็นสิ่งควบคุมสังคม

2.3 วัฒนธรรมทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความมั่นคงในสังคม

3. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเหมือนและความต่างกันของสังคมมนุษย์

3.1 วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมบุคลิกภาพทางสังคมให้กับสมาชิก

3.2 วัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเหมือนกันและความแตกต่างกันของแต่ละสังคม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความสามารถในการดำเนินชีวิตที่เหนือกว่าสัตว์อื่นและแตกต่างกับวิถีชีวิตของสัตว์ วัฒนธรรมทำให้สังคมมนุษย์มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและแสดงถึงความเหมือนและความต่างกันของสังคมมนุษย์ แนวคิดของสุพิศวง ธรรมพันทาจจะเน้นความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อสังคมมนุษย์ แต่ยังมีนักวิชาการบางคนจะเน้นความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อประเทศชาติ เช่น ณรงค์ เส็งประชา

ณรงค์ เส็งประชา (2531 : 17) สรุปความสำคัญของวัฒนธรรมได้ 4 ประการ ได้แก่

1. วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่องและเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ

3. วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติหรือสังคมที่มีเอกภาพทางวัฒนธรรม

4. วัฒนธรรมช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าชาตินั้น มีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่ดี มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลักขัณฑ์ประหัย

วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของประเทศชาติ แต่ละประเทศมีความต่างกันเพราะวัฒนธรรมของตนไม่เหมือนกัน ถ้าวัฒนธรรมของประเทศใดสูญหายไป ความเป็นชาติก็จะอยู่ไม่ได้

วัฒนธรรมของชาติมีความเจริญรุ่งเรือง ประเทศชาติก็จะมีความเจริญยิ่งขึ้น วัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนที่อยู่ในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นถ้าประเทศใดมีความคิดที่จะสร้างสังคมอย่างสันติ ก็คงจะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนที่อยู่ในประเทศของตน เพราะวัฒนธรรมของประเทศชาติประกอบด้วยวัฒนธรรมของทุก ๆ กลุ่มชน

ถ้าวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ได้อยู่ในชุมชนหรือพื้นที่เดียวกัน วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มจะมีการแพร่กระจายซึ่งกันและกัน หลังจากวัฒนธรรมมีการแพร่กระจาย วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มจึงมีการผสมผสานกันจนมีการเปลี่ยนแปลง ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเรื่อง “การตั้งถิ่นฐานและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชาวไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” นี้ ผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เพื่อนำมาปรับใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

2.6.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

แต่ละชนชาติมีวัฒนธรรมของตนเอง ในโลกนี้ถ้าวัฒนธรรมทั้ง 2 กลุ่มมีการติดต่อสื่อสารกัน มีการเชื่อมต่อบริสัมพันธ์และอาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน วัฒนธรรมทั้ง 2 กลุ่มนี้จึงเกิดการแพร่กระจาย แลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน หลังจากชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย วัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนจึงมีโอกาสนับถือศาสนาในสังคมไทย ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมไทยก็ได้แพร่กระจายอยู่ในชุมชนที่มีชาวจีนฮกเกี้ยนอาศัยอยู่ ดังนั้นผู้วิจัยจะศึกษาลักษณะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสองกลุ่มชน เนื่องจากลักษณะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังที่ นิชพรรณ (ผลวิวัฒน์) วรรณศิริ (2541 : 61-63) วิเคราะห์ทฤษฎีของนักปราชญ์ทางวัฒนธรรม Franz Boas แล้วสรุปปัจจัยที่มาประกอบการแพร่กระจายของวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ส่งเสริมการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมต้องมีลักษณะดังนี้

1.1 ต้องเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกัน

1.2 ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขัดขวาง

2. ปัจจัยทางระยะทาง หมายถึงต้องไม่อยู่ไกลเกินกว่าที่คนและวัฒนธรรมจะแพร่กระจายไปถึงได้

3. ปัจจัยทางเทคโนโลยีการสื่อสารคมนาคม

4. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจเป็นตัวสนับสนุนการแพร่กระจายที่สำคัญ

5. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

5.1 คนจากสังคมหนึ่งเดินทางไปศึกษาต่อ ณ อีกสังคมหนึ่ง ทำให้ได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันขึ้น

5.2 เกิดภัยสงครามในสังคมหนึ่งทำให้มีคนอพยพโยกย้ายไปอยู่อาศัยในอีกสังคมหนึ่ง

5.3 เกิดจากการแต่งงานระหว่างคนต่างวัฒนธรรมขึ้น

5.4 เกิดภัยธรรมชาติ

ส่วนลักษณะของการแพร่กระจายของวัฒนธรรมนั้น ฟรานซิส อาร์ อัลเลน (อ้างถึงใน สุปิสงว ธรรมพินทา. 2532 : 24) ได้อธิบายถึงลักษณะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

1. การแพร่กระจาย เป็นการให้ต่อบุคคลหรือกลุ่มจากกลุ่มอื่น ซึ่งต้องเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มผู้รับด้วย สิ่งใหม่ๆ จะผสมเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืน

2. ระบบการสื่อสารคมนาคมที่ทันสมัย ช่วยส่งเสริมให้มีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมได้อย่างยิ่ง

3. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่ต้องทำต่อเนื่องกันไปโดยมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจากเปลือกนอกเข้าสู่ส่วนในของวัฒนธรรม

4. การแพร่กระจายวัฒนธรรมเกิดจากทั้งการประดิษฐ์หรือการค้นพบ หรือเกิดจากลักษณะวัฒนธรรมเก่าจากแหล่งกำเนิดกระจายไปสู่สังคมใหม่ หรือจากการส่งทอดวัฒนธรรมในสังคมจากชนรุ่นก่อน ไปสู่ชนรุ่นปัจจุบัน

5. การยอมรับวัฒนธรรมใหม่ย่อมแตกต่างกันไป จะพบว่ามีตั้งแต่พอใจรับวัฒนธรรมอย่างเต็มใจจนกระทั่งต่อต้านอย่างรุนแรงและจำเป็นต้องอาศัยเวลาที่นานพอสมควร เพื่อการยอมรับสิ่งใหม่

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการบางคน ได้อธิบายถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ซึ่งตามความคิดเห็นของวิเชียร ณ นคร (2537 : 8) กล่าวว่า วัฒนธรรมของสังคมหนึ่ง ย่อมแตกต่างกันไปจากวัฒนธรรมของสังคมอื่นและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเก็บกักไว้เหมือนสิ่งของใด ๆ ทรายใดที่มนุษย์ยังมีการเคลื่อนย้ายจากถิ่นหนึ่งไปยังแหล่งอื่น ๆ มนุษย์ที่มีการอพยพโยกย้าย มีการค้าขาย ตลอดจนจนถึงการไปศึกษาหาความรู้ ฯลฯ ก็จะนำเอาวัฒนธรรมจากสังคมของตนติดตัวไปเผยแพร่ในพื้นที่ที่ตนไปและจะรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมที่ตนได้ไปนั้นติดตัวกลับมาเผยแพร่ในสังคมของตนด้วย

สรุปทฤษฎีดังกล่าวได้ว่า กลุ่มชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันหรือมีการเคลื่อนย้ายจากถิ่นหนึ่งไปยังแหล่งอื่น ๆ ซึ่งไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขัดขวาง สมาชิกของแต่ละกลุ่มมีการ

ติดต่อสื่อสารกันและนำเอาวัฒนธรรมจากสังคมของตนไปเผยแพร่ในชุมชนที่อาศัยอยู่ขณะเดียวกัน วัฒนธรรมของชุมชนก็ได้เผยแพร่เข้ามาในกลุ่มชนของตนด้วย

2.6.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายถึงการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมตามความคิดของตน เช่น

จรัญ พรหมอยู่ (2522 : 55) กล่าวว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมหมายถึงวิธีการที่รับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาปฏิบัติ เช่น เมื่ออยู่ในสังคมใดเราก็ต้องรับเอาวัฒนธรรมของสังคมนั้นมาปฏิบัติ ถ้าหากวัฒนธรรมที่เรารับเอามากลายเป็นสิ่งที่เราปฏิบัติสืบทอดกันมา การผสมผสานก็จะเกิดขึ้น

สุธรรม ชาศะสิงห์ (2524 : 49) กล่าวว่า การผสมผสานกันจะเกิดขึ้นง่ายหรือยากนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของวัฒนธรรมทั้งสองกลุ่ม ถ้ามีความคล้ายคลึงกัน โอกาสในการผสมผสานกันหรือยอมรับกันก็มีมาก นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับทัศนคติของคนในวัฒนธรรมนั้นๆ ถ้าสมาชิกกลุ่มยึดมั่นอย่างฝังแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อเดิม โอกาสที่จะรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาก็คงเป็นไปได้ยาก

วิเชียร ณ นคร (2537 : 10) อธิบายลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมว่า บุคคลต่างสังคมมีการพบปะติดต่อสัมพันธ์ จะด้วยความจงใจหรือไม่จงใจก็ตาม ก็ย่อมมีการแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรมกันและเมื่อสังคมหนึ่งยอมรับเอาวัฒนธรรมจากอีกสังคมหนึ่งเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนจนเกิดผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเดิม การผสมผสานทางวัฒนธรรมจะเป็นไปได้มากและมองเห็นได้ชัด

นิยพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2541 : 66) กล่าวว่า หลังจากวัฒนธรรมที่ต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบกัน ปฏิสัมพันธ์กันและเกิดการหยิบยืมแลกเปลี่ยนกันใช้ในระยะเวลาที่สม่ำเสมอและยาวนานพอสมควร วัฒนธรรมทั้งสองจะผสมผสานกัน ปะปนกัน แต่ก็ยังรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมของใครไม่ถึงกับปนกันจนแยกไม่ออก เมื่อผู้หยิบยืมวัฒนธรรมผู้อื่นกลับเข้าสู่กลุ่มชนเดิมของตน วัฒนธรรมเดิมนั้นก็จะดำรงรูปแบบเดิมได้คืออยู่ บุคคลผู้นั้นก็ยังประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมเดิมของตนไปตามเดิม แต่เมื่อออกมาพบปะหรือเผชิญกับคนจากวัฒนธรรมอื่นอีก เขาก็จะผสมผสานวัฒนธรรมของเขาเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่มาสัมผัสกันอีก

กลุ่มชนต่างวัฒนธรรมมีการติดต่อสัมพันธ์กัน ย่อมมีการแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรมซึ่งกันและกันในระยะเวลาที่สม่ำเสมอและยาวนานพอสมควร การผสมผสานง่ายหรือยากขึ้นอยู่กับลักษณะของวัฒนธรรมทั้งสองกลุ่มและทัศนคติของคนในวัฒนธรรมของตนเอง ถ้าพลังของทั้งสอง

กลุ่มชนไม่เท่ากัน กลุ่มชนที่มีพลังน้อยจะมีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังมากกว่า

2.6.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามกาลสมัย มีนักวิชาการบางคนได้ให้ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมมากมาย เช่น ฌ็องส์ เฌ็งประชา (2539 : 10-12) กล่าวถึง สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จำแนกออกเป็นข้อย่อย ๆ ได้ดังนี้

1. เนื่องจากการทะนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ มีการปรับปรุงตัดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน
2. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ได้แก่ สภาพของดินฟ้าอากาศซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
3. การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยเหตุที่มนุษย์มีเชาวน์ปัญญาสูง ความนึกคิดของมนุษย์จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง
4. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม
5. การเปลี่ยนแปลงหิบบัฒนธรรม
6. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้จากพัฒนาการของความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นเองหรือรับเอาจากสังคมอื่นมาใช้
7. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากความประสงค์ของผู้มีอำนาจในสังคม
8. เนื่องจากการมองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้น ๆ ทำให้ผู้คนรับเอาวัฒนธรรมนั้น ๆ มาใช้การดำเนินชีวิต

วิเชียร ฌ นคร (2537 : 6-7) อธิบายถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม พอสรุปได้ดังต่อไปนี้ 1. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ 2. การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ 3. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม 4. การแลกเปลี่ยนหิบบัฒนธรรม

สุพิศวง ธรรมพันทา (2532 : 6-9) อธิบายถึงปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตที่จะต้อง ปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติเหล่านั้น
2. การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประชาชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับขนาดและคุณภาพของประชากรในแต่ละสังคม

3. ความทันสมัยของระบบการติดต่อสื่อสารและโทรคมนาคมระหว่างสองวัฒนธรรม

4. ลักษณะ โครงสร้างของสังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปสาเหตุที่ทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงได้ดังต่อไปนี้ 1. มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่และมีการปรับปรุงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน 2. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ 3. การเปลี่ยนแปลงของความต้องการของมนุษย์ 4. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม 5. การหิบบิยมวัฒนธรรม

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน

อรุวรรณ ศิริวิชิราภรณ์ (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชุมชนปากคลองวัดประดู่ จังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดราชบุรี ซึ่งมุ่งศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนปากคลองวัดประดู่จากอดีตถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชุมชนปากคลองวัดประดู่และเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนปากคลองวัดประดู่ให้คงอยู่ต่อไป

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนปากคลองวัดประดู่มีการตั้งถิ่นฐานตามแนวแม่น้ำลำคลองอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนริมน้ำที่มีเอกลักษณ์ในการตั้งถิ่นฐาน การดำรงอยู่ของการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมของชุมชนปากคลองวัดประดู่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นและสภาพทางสังคม-วัฒนธรรม ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมของชุมชนปากคลองวัดประดู่ ได้แก่ เครือข่ายลำน้ำที่ยังไม่ถูกทำลาย ขนาดและแนวเส้นทางโครงข่ายการสัญจรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของชุมชน การถือครองที่ดิน โดยคนในชุมชน การประกอบอาชีพดั้งเดิม กิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพ ประชากรที่เป็นกลุ่มคนดั้งเดิม วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ระบบสังคมและการประกอบประเพณีพิธีกรรมรวมถึงนโยบายการพัฒนาประเทศจากภาครัฐที่ประสานสอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานจากรัฐบาลกลางและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นและกฎหมายต่าง ๆ โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชุมชนนี้มากที่สุดคือ ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เอมอส แรพโพพอร์ต ที่อธิบายถึงการพิจารณาลักษณะทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงไปถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ชุมชนปากคลองวัดประดู่ ได้แก่ ส่งเสริมการรักษาเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าของชุมชนไว้อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐและประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนการอนุรักษ์ตามแนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ควบคู่กับการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของชุมชนปากคลองวัดประดู่และชุมชนรอบข้าง

จากงานวิจัยที่นำมาศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มากที่สุดคือ ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมเดียวกันมักจะอยู่ในชุมชนเดียวกัน เพราะศูนย์กลางทางศาสนาเป็นศูนย์กลางของจิตใจของสมาชิกในชุมชน มีวิถีชีวิตแบบเดียวกันก็สามารถทำให้สมาชิกของชุมชนคบหาสมาคมและพึ่งพาอาศัยระหว่างคนกลุ่มของตน นอกจากนี้ลักษณะของภูมิศาสตร์ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีเอกลักษณ์ในการตั้งถิ่นฐาน ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางเทคโนโลยีก็เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน

ส่วนปัจจัยที่ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ดังที่ รุ่งจิต ปรัชญาสันติ (2542) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิตและบทบาทของชาวจีนในอำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา ระหว่างปี พ.ศ. 2490-2539” มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต และบทบาทในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคมของชาวจีนในเขตสุขาภิบาลอำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา ระหว่าง พ.ศ. 2490-2539 รุ่งจิต ปรัชญาสันติ สรุปปัจจัยที่ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็น 2 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่ผลักดันภายในประเทศจีนเอง

ตั้งแต่ตอนปลายของราชวงศ์ชิงถึงปี พ.ศ. 2492 การเมืองของประเทศจีนเป็นช่วงเวลาที่วุ่นวายมาก มีภัยสงครามเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งสงครามกลางเมืองและสงครามกับต่างประเทศ เช่น สงครามฝิ่น สงครามกับญี่ปุ่น นอกจากนี้ ผลของการยกเลิกคำสั่งห้ามชาวจีนเดินทางออกนอกประเทศ ส่วนด้านเศรษฐกิจ มีภัยพิบัติตามธรรมชาติเกิดขึ้นบ่อยครั้ง พิษผลเสียหลายและภัยจากโจรผู้ร้าย จึงมีคนอยากจนจำนวนหนึ่งที่คิดถึงการเดินทางออกนอกประเทศเพื่อแสวงหาชีวิตใหม่ที่ดีกว่า

2. ปัจจัยที่ดึงดูดชาวจีนเข้ามาในประเทศไทย

ประกอบด้วยปัจจัยทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในด้านการเมือง ประเทศไทยไม่มีนโยบายที่กีดกันการเข้ามาของชาวจีนและถือว่า ชาวจีนมีสิทธิต่าง ๆ ไม่แตกต่างไปจากชาวไทย ด้านเศรษฐกิจ หลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง เศรษฐกิจของไทยก็เฟื่องฟูทางด้านการค้าระหว่างประเทศ อีกทั้งการขาดแคลนแรงงานทั้งผู้ประกอบการค้าที่จะเป็นคนกลางระหว่างผู้ผลิตและผู้ซื้อทั้งระดับในประเทศและระหว่างประเทศ จึงนิยมการจ้างแรงงานชาวจีน ในด้านสังคม ระบบศักดินาของไทยได้มีชาวจีนเข้ามารับราชการในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศและ

ยังเป็นพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าปลีก แรงงานที่มีคุณภาพ ซึ่งต่างไปจากแรงงานไทยที่ถูกเกณฑ์ตามระบบไพร่ รวมทั้งประชาชนชาวไทยก็ได้ถือว่า ชาวจีนเป็นชาวต่างชาติจึงไม่รังเกียจและกีดกันชาวจีน นอกจากนี้ ยังมีความคล้ายคลึงกันในด้านแนวคิดและความเป็นอยู่

ปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนรวมถึงชาวฮกเกี้ยนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทย แต่ข้อมูลที่ได้มาจากลูกหลานชาวฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้ง ปรากฏว่า ยังมีปัจจัยด้านอื่นๆ ที่ทำให้บรรพบุรุษของตนอพยพมาเมืองไทย เช่น ความซุกซนจากการเก็บภาษีของทางการจีน การหลีกเลี่ยงการเกณฑ์ทหารของจีน เป็นต้น ซึ่งจะมีการศึกษารายละเอียดในบทที่ 3

2.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนและกลุ่มชนต่าง ๆ

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนและกลุ่มชนต่าง ๆ ได้แก่

ไพศิษฏ์ พงศ์ทองเมือง (2540) ศึกษาเรื่อง การประสมประสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยมุสลิมกับชาวไทยเชื้อสายจีน ในเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ซึ่งมุ่งศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประสมประสานทางวัฒนธรรมและลักษณะการประสมประสานทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประสมประสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยมุสลิมกับชาวไทยเชื้อสายจีนในเกาะสาหร่ายที่สำคัญมีอยู่ 7 ประการ ได้แก่

1. ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ ด้านภูมิอากาศเหมาะสำหรับการประกอบอาชีพหลายอย่างในท่ามกลางธรรมชาติที่สมบูรณ์ กลุ่มชาวไทยมุสลิมและชาวไทยเชื้อสายจีนได้อยู่ร่วมกัน ต้องพึ่งพาอาศัยกัน นำไปสู่การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

2. ปัจจัยทางการศึกษา นักเรียนชาวไทยมุสลิมและชาวไทยเชื้อสายจีนอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน จึงทำให้นักเรียนทั้งสองกลุ่มและผู้เกี่ยวข้องได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมตั้งแต่เยาว์วัยได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและความรู้ด้านต่างๆจนเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

3. ปัจจัยทางการเมืองการปกครอง ชาวไทยมุสลิมและชาวไทยเชื้อสายจีนได้รับการดูแลพัฒนาระบบการเมืองการปกครองเดียวกัน จึงทำให้กลุ่มชนทั้งสองกลุ่มเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

4. ปัจจัยทางการร่วมชาติพันธุ์ ชายหญิงของชาวไทยมุสลิมและชาวไทยเชื้อสายจีนได้สมัครรักใคร่เป็นคู่สามีภรรยาอัน อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหม่ ร่วมกันอยู่กับญาติพี่น้องใน

ครอบครัวเดิม ประกอบอาชีพสร้างฐานะที่มั่นคงเป็นปีกแผ่นมาแล้วหลายคู่ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มชนทั้งสองกลุ่มเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

5. ปัจจัยทางด้านอาชีพ ชาวไทยมุสลิมและชาวไทยเชื้อสายจีนได้ประกอบอาชีพเดียวกันได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้ฟังหาผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เกิดความเข้าใจกัน นำไปสู่การแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมจนเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

6. ปัจจัยทางการใช้สาธารณูปโภค ชาวไทยมุสลิมและชาวไทยเชื้อสายจีนได้ใช้สาธารณูปโภคด้วยกัน ได้รับผลประโยชน์ด้วยกันและพบปะสังสรรค์กันตลอดเวลา จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มชนทั้งสองกลุ่มเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

7. ปัจจัยทางด้านความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ชาวไทยมุสลิมและชาวไทยเชื้อสายจีนได้เรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์และดูแลบำรุงรักษาเทคโนโลยี ต้องติดต่อและอาศัยประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จนก่อให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ส่วนลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่สำคัญมีอยู่ 5 ประการ ได้แก่

1. ด้านการบริโภคอาหาร มีการผสมกลมกลืนกันทั้งลักษณะการประกอบอาหาร การบริโภคอาหารและความเชื่อที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร

2. ด้านการแต่งกาย มีการผสมกลมกลืนกันทั้งลักษณะเครื่องแต่งกายและความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งกาย

3. ด้านที่อยู่อาศัย มีการผสมกลมกลืนกันทั้งลักษณะที่ตั้งของที่อยู่อาศัย รูปแบบที่อยู่อาศัย วัสดุที่ใช้และความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

4. ด้านการรักษาโรค มีลักษณะการผสมกลมกลืนกันทั้งแบบการรักษาโรคตามแผนโบราณที่ใช้ยาในการรักษา วิธีการรักษาและความเชื่อในการรักษา

5. ด้านการละเล่น มีลักษณะการผสมกลมกลืนกันทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวไทยเชื้อสายจีนนิยมการละเล่นด้วยกันและชมด้วยกันทั้งการละเล่นพื้นเมืองที่มีวิธีการละเล่น โอกาสที่จัดการละเล่น ความเชื่อที่เกี่ยวกับการละเล่น รวมทั้งการละเล่นของเด็ก

จากการศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนนั้น บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนาและมรดกทางวัฒนธรรม ใช้ชีวิตร่วมกันมาอย่างยาวนานด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ตลอดจนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้นมา

2.7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม มีดังต่อไปนี้

ร.ต.อ พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง เอกลักษณะทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวมอญ กรณีศึกษาหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและประเพณีชาวมอญและปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวบ้านในหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ผลการศึกษาพบว่า ชาวมอญในหมู่บ้านเจดีย์ทองนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมาสู่สังคมไทยอย่างต่อเนื่อง โดยการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นเกิดจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นการปฏิรูปทางการศึกษา ทำให้มีการใช้ภาษามอญลดลง หรือการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ซึ่งทำให้แบบแผนการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง ไปก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ประเพณีทางด้านศาสนานั้นมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เนื่องจากในหมู่บ้านนี้มีเจดีย์สำคัญที่เป็นที่เคารพสักการะของชาวมอญในหมู่บ้านและชาวมอญในละแวกใกล้เคียง ประกอบกับการมีผู้นำชุมชนที่เคร่งครัดในด้านศาสนา

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมดังกล่าวแสดงว่าวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา วัฒนธรรมมีบางส่วนอาจจะสูญหายไป มีบางส่วนอาจจะยังอนุรักษ์ไว้ การเปลี่ยนแปลงมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับแนวคิดของคนและสภาพแวดล้อมภายนอก ถ้าผู้คนยอมรับวัฒนธรรมอื่นมากมาย วัฒนธรรมของตนก็จะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมอื่นหรือสูญหาย สภาพแวดล้อมภายนอกก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมของตนมีการเปลี่ยนแปลง เพราะวัฒนธรรมภายนอกมีพลังมากกว่า ส่วนวัฒนธรรมของตนที่ยังสามารถอนุรักษ์ไว้ ก็เพราะคนที่อยู่ในชุมชนนี้ยังต้องปฏิบัติตามประเพณีที่สร้างขึ้นแต่อดีต

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนรวมถึงชาวจีนฮกเกี้ยนนี้ ผู้วิจัยสรุปเบื้องต้นได้ว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการนั้นมีบางประการต่างจากเอกสารและงานวิจัยที่นำมาศึกษา อาจเป็นเพราะผลงานเหล่านี้ยังไม่ได้ศึกษาเอกสารจีนเพื่อตรวจสอบหรือทำให้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านภาษาจีน เนื้อหาในบทต่อไปจะให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ได้มาจากภาคสนามและเอกสารจีนต่าง ๆ อีกทั้งเอกสารไทยด้วย เพราะข้อมูลทั้ง 3 ประเภทนี้มีความเกี่ยวข้องกันและทำให้เราได้เห็นถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้กลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนบางน้ำผึ้งอย่างชัดเจน สำหรับวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนแบบดั้งเดิมนั้นก็มีบางส่วนต่างจากข้อมูลจีนฮกเกี้ยนในประเทศไทยในเอกสารอื่น การศึกษารุ่นนี้จะเป็นการเพิ่มเติมข้อมูลของวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนที่เคยมีอยู่ เช่น ด้านอาหาร พิธีศพ เป็นต้น และทำให้เราทราบถึงวิถีชีวิตชาวจีนฮกเกี้ยนในชุมชนบางน้ำผึ้งได้ชัดเจนยิ่งขึ้น